

MİRYOKEFALON SAVAŞ ALANI TESPİT ÇALIŞTAYI

Çivril / 2022

MİRYOKEFALON SAVAŞ ALANI TESPİT ÇALIŞTAYI

16 Eylül 2022
Çivril

Editör
Doç.Dr. İbrahim BALIK

BOA[®]
YAYINLARI

MİRYOKEFALON SAVAŞ ALANI
TESPİT ÇALIŞTAYI

Çivril Belediyesi

1176 Derneği

MİRYOKEFALON SAVAŞ ALANI TESPİT ÇALIŞTAYI

16 EYLÜL 2022
ÇİVRİL

Çivril Belediyesi Kültür Yayınları

İmtiyaz Sahibi

Çivril Belediyesi Adına
Çivril Belediye Başkanı
Niyazi VURAL

MİRYOKEFALON SAVAŞ ALANI

TESPİT ÇALIŞTAYI

Genel Koordinatör

Ramazan Aydın
Çivril Bld. Kültür Md.

Editör

Doç. Dr. İbrahim BALIK

Yayına Hazırlayan

Mustafa YILMAZ

Redaksiyon

Meral YILMAZ

Kapak-İç Tasarım

Hasan SARI
rgbsari@hotmail.com

ISBN: 978-625-8156-47-8

I. Baskı - Aralık 2022

Bu eserin tüm hakları yazara aittir. Yazarın izni alınmadan kısmen veya tamamen çoğaltılması ve farklı biçimlere çevrilmesi yasaktır. Bu kitapta yer alan; görsel, yazılı metin ve fikirlerden yazar sorumludur.

İç Düzen : Erkan BALANDIZ

Baskı - Cilt : BİLAL OFSET MATBAA / BOY YAYINLARI

Saraylar Mh. 153 Sk. No: 6/1 Merkezefendi/DENİZLİ

Tel: 0258 264 49 22 • Gsm: 0543 872 42 54

www.boyyayinlari.com • bilal.ofset@hotmail.com

Sertifika No : 48124

Çivril Miryokefalon alıştayı, 16 Eylöl 2022

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Niyazi VURAL; Açış Konuşması <i>Çivril Belediye Başkanı</i>	13
Doç. Dr. İbrahim BALIK; Açış Konuşması <i>1176 Derneği Başkanı</i>	15
Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT; Açış Konuşması <i>Çalıştay Moderatörü</i>	17
Prof. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN <i>Dumlupınar Üniversitesi</i>	21
Hasan GÜMÜŞ <i>Araştırmacı – Çivril Belediyesi</i>	25
Prof. Dr. Hasan KARA <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	35
Doç. Dr. İbrahim BALIK <i>Pamukkale Üniversitesi</i>	41
Prof. Dr. Muharrem KESİK <i>İstanbul Üniversitesi</i>	47
Mustafa YILMAZ <i>Araştırmacı</i>	55
Münir SAYHAN <i>Coğrafya Öğretmeni – Yerel Araştırmacı, Çivril</i>	65
Prof. Dr. Tülay METİN <i>Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi</i>	71
Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ <i>Ege Üniversitesi</i>	75
Çalıştay Sonuç Raporu	81
Çalıştay Sonunda Yapılan Öneriler	83
Çalıştay Fotoğrafları	86

ÖNSÖZ

“Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan, yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır.”

Mustafa Kemal ATATÜRK

Türk tarihinin en önemli olaylarından birisi olan ve 17 Eylül 1176 tarihinde yaşanan Miryokefalon Savaşı, Türkiye Selçuklu hükümdarı II. Kılıç Arslan ile Bizans imparatoru Manuel Komnenos arasında gerçekleşmiştir. Manuel’i bu sefere çıkmaya zorlayan iki temel sebep vardır. Bunlardan birincisi, dedesi Alexios ile başlayıp, babası Ioannes döneminde zirveye çıkan, Türkleri Malazgirt öncesi sınırlara atma hedefinin nihaî aşaması olan Konya’yı ele geçirip Selçukluları bu çekilişe zorlama hevesidir. Gerçekten de 11. yüzyılın sonları ve 12. yüzyılın başlarında yaşanan gelişmeler Bizans İmparatorluğu yöneticilerini bu konuda oldukça heveslendirmiştir. Süleyman Şah’ın Suriye’de vefatı ve Türkiye Selçuklu Devleti’nin daha kuruluş aşamasında bir fetret devri yaşaması, I. Haçlı Seferi’nin Selçuklulara vurduğu ağır darbe, Anadolu’daki en büyük siyasi güç haline gelen Danişmendlilerin efsane yöneticisi Emir Gazi’nin vefatı ve peşinden yaşanan yoğun taht kavgaları gibi sebepler, Komnenos sülalesinin böyle bir hevese kapılmasına sebep olmuştur. Bu hanedanın en önemli imparatorlarından birisi olan Manuel de dedesi ve babasından kendine miras kalan Türkleri Malazgirt öncesi sınırlara atma hedefini gerçekleştirme adına değişik planlar yapmıştır. İşte bu planların bir tezahürü olarak da Konya’yı ele geçirmek ve Selçukluların Anadolu’daki varlığına son vermek için bu sefere çıkmıştır. Manuel Komnenos’u 1176 yılında sefere çıkmaya iten bir başka önemli sebep ise muhtemelen kendi iç dünyasında yaşadığı büyük paradoks olmalıdır. Çünkü Manuel, bu dönemde Anadolu’daki en büyük rakibi olan II. Kılıç Arslan’ı bir anlamda kendi elleri ile büyütülmüştü. Şöyle ki tahta ilk çıktığı dönemlerde ciddi sıkıntılar yaşayan II. Kılıç Arslan, İstanbul’a gitmiş ve Manuel Komnenos’tan yardım talep etmişti. Manuel, Kılıç Arslan’ı

gayet iyi karşılamış ve üzerindeki baskının hafifletilmesi konusunda O'na yardımcı olmuştur. O dönemde yardım ettiği Kılıç Arslan, daha sonra Manuel'in Anadolu'daki en büyük rakibi haline gelmiştir. Dolayısıyla Manuel Komnenos, o günlerdeki bu yanlış politikasının pişmanlığı ve hırsını en üst seviyede yaşıyordu. Muhtemeldir ki kendi elleri ile büyüttüğü bu en büyük rakibine haddini bildirme arzusu Manuel'i 1176 seferine iten bir başka faktördür.

Bu sebeplere bağlı olarak, 1176 yılında sefere çıkan Bizans imparatoru, daha Konya'ya ulaşmadan 17 Eylül 1176 tarihinde çok ağır bir yenilgi almış ve yaptığı anlaşmaya bağlı olarak İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Dolayısıyla, Manuel'in dedesi Alexios ve babası Ioannes'ten devraldığı, Selçukluları Malazgirt öncesi sınırlara atma hedefi de tamamen suya düşmüş oldu.

Miryokefalon muhakkak ki Türk tarihinin en büyük zaferlerinden birisidir. En az Malazgirt Savaşı kadar Anadolu tarihinin seyrine etki eden bir savaştır. Bu büyük zaferin pek çok önemli sonuçları olmuştur. I. Haçlı Seferinin doğurduğu olumsuz ortamın neredeyse tamamen ortadan kalkması ve üstünlüğün tekrar Selçukluların eline geçmesi bu sonuçlardan birisidir. Danişmendilerin de güç kaybetmesine bağlı olarak Selçukluların, Anadolu'nun en büyük siyasi otoritesi haline gelmesi bir başka önemli sonuçtur. Bu zaferle Bizans'ın, Selçuklular için bir tehdit olmaktan çıkması ve Selçukluların hızlı bir yükseliş süreci içerisine girmesi de çok önemli bir diğer sonuçtur. Nihayet, Anadolu'dan Türklerin atılamayacağına tam olarak anlaşılması ve bu toprakların ebedî Türk yurdu olarak teyit edilmesi ise bu zaferin nihaî sonucu olmuştur.

Türk tarihinin en önemli zaferlerinden birisi olan Miryokefalon Zaferinin yapıldığı yer, çok uzun süreden beri Türk tarihçilerinin gündemini meşgul etmektedir. Muhtemeldir ki bundan sonra bir miktar daha meşgul etmeye devam edecek gibidir. Bu zafer, Türk milletinin bir zaferidir ve elbette ki savaş yeri olarak neresi tescillenirse tescillensin, bizleri mutlu edecektir. Tescillenen yerde savaşın hatıralarını yaşatmak için yapılacak yatırımlar bütün ülkemizin ortak değeri olacaktır. Ancak bunun her türlü sübjektif ve gayrı-ilmî yaklaşımlardan uzak, tamamen ilmi metodolojilerle yapılacak çalışmalarla belirlenmesi esastır. Yoksa bütün vicdanları tatmin etmeyen ve ilim camiasının çoğunluğunun onaylamadığı, sübjektif

kararlar ile ulaşılmış sonuçlar, bu konunun çok daha uzun süre tartışılmasına sebep olacaktır.

Dönemin kaynaklarındaki veriler, topoğrafyanın klasik kaynaklardaki anlatılan savaş betimlemeleri ile büyük uyumu, elde edilen bir takım savaş buluntuları vb. sebeplere bağlı olarak biz bu savaşın, Çivril ilçesi yakınındaki Kufi Boğazı'nda gerçekteştiği kanaatindeyiz. Elbette bu görüşümüzü kesinleştirmek için bölgede yapılacak daha çok fazla ilmi araştırmalara ihtiyacımız vardır. Ancak eldeki mevcut veriler, bu bölgeyi savaş alanı olarak ilan edilen diğer yerlere göre çok daha avantajlı kılmaktadır. Bu düşüncelerimizi desteklemek ve Miryokefalon savaş alanının yerinin tespitine katkı sağlamış olmak adına, ülkemizin değişik üniversitelerine mensup bilim insanlarımız ve yerel araştırmacılarımız tarafından düzenlenen çalıştayda sunulan görüşleri ve yapılan tartışmaları bir kitap haline getirip konunun meraklılarına ve tarih biliminin hizmetine sunmak istedik. Bu çalıştayın düzenlenmesinde büyük katkı sağlayan Çivril Belediyesine, 1176 Derneği'ne müteşekkiriz. Ayrıca kitabın basım işini üstlenen Çivril Belediye Başkanı Sayın Niyazi VURAL'a da sonsuz teşekkür ediyoruz.

Türk tarihine ve tarihçiliğine katkı sunması dileğiyle...

Editör
Doç. Dr. İbrahim BALIK
2022, Denizli

Niyazi VURAL
Çivril Belediye Başkanı

17 Eylül 1176 tarihi ülkemiz ve ilçemiz tarihi açısından oldukça önemlidir. Anadolu'nun tapusu bu tarihte, zafer bu topraklarda kazanılmıştır. Zaferin 846. yıl dönümü adına yaptığımız etkinlikler içerisinde "Çivril Miryokefalon Zaferi Çalıştayı" düzenledik. Konu ile ilgili ilçemizde 1995 yılından bu tarafa sempozyum, panel ve kutlama etkinlikleri yapılmaktadır. Bu yılda zaferin akademik anlamda değerlendirilmesi adına 16 Eylül 2022 Cuma günü, pek çok üniversitemizden katılan bilim insanları ile çalıştayı düzenledik. Davetimize icap edip ilçemize teşrif eden kıymetli akademisyenlerimiz ile yerel tarih araştırmacılarımıza teşekkür ediyorum.

"Çivril Miryokefalon Zaferi Çalıştayı"mıza katılan akademisyenlerimiz kendi görüş ve düşünceleri doğrultusunda savaşı değerlendirerek, özellikle savaşın gerçekleştiği yer ile ilgili nihai bir sonuca ulaşmaya çalıştılar. Bizim, gerek değişik akademisyen hocalarımızın anlattıklarından edindiğimiz izlenimler gerek ise coğrafya ile ilgili gözlemlerimiz neticesinde bu savaşın Küfi Boğazı'nda gerçekleştiğine olan inancımız tamdır. Ancak bu konuda her hocamızın görüş ve düşüncesine de saygımız vardır. Belediye başkanı olarak benim gönlümden geçen, savaş yeri olarak Çivril sınırları içerisinde yer alan Küfi Boğazı'nın, Sublaion Kalesi'nin (Homa) ve Miryokefalon

Kalesi'nin (Işıklı - Eumeneia Kalesi) savaş mekânları olarak tescillenmesidir. Ancak bunun nihai kararının, aklın ve bilimin ışığında akademisyenlerimizce verileceği kanaatindeyim. Bu nedenle çalıştayı düzenledik. Çalıştay günü sabah oturumunu gerçekleştirdik. Öğleden sonra ise tüm kalımcılar ile birlikte Küfi Boğazı'nı gezdik. Bu gezinin, Küfi Boğazı'nı şimdiye kadar bu gözle incelememiş olan akademisyenlerimiz için de iyi bir deneyim olduğu kanaatindeyim. Panelin alan gezisinden sonra ki oturumunda buradan edinilen izlenimler ve gözlemler paylaşıldı.

Çivril Belediyesi olarak, yurt edindiğimiz ve atalarımız tarafından bizlere miras bırakılan bu topraklara sahip çıkmalıyız. Bu kapsamda Anadolu'nun tapusunun aldığı ve Türk Tarihi açısından önemi tartışılmaz olan bu büyük zaferin tanıtım ve etkinlik kısmını yaparken, akademik kısmını da asla unutmadık. Bu çerçevede her zaman, Denizli Valiliğimiz, Büyükşehir Belediyemiz, Pamukkale Üniversitemizdeki ve diğer üniversitelerimizdeki akademisyenlerimizden çok büyük katkı görmekteyiz. Bundan sonra da bu kurumlar ile irtibat halinde olacağız. 16 Eylül 2022 tarihinde gerçekleştireceğimiz çalıştayımız önemli bir adımdır. İnşallah bu deneyimlerimizden yola çıkarak gelecek yıllarda uluslararası çok geniş katılımlı bir sempozyumu da Çivril'imizde gerçekleştirmek arzusundayız. Yakın gelecekteki en önemli planlarımızdan birisi böyle bir sempozyumu düzenlemek olacaktır.

Elinizde tuttuğunuz bu eser çalıştayda bilim insanları tarafından Miryokefalon Zaferi ile ilgili sunulan bildirilerden oluşmaktadır. Ortaya çıkan tespitler ve değerlendirmeler ise "Çalıştay Raporu" başlığı altında yer almaktadır.

Geçmişimizin izlerini geleceğe taşıyacak olan bu eserin ilçemize ve memleketimize hayırlı olmasını diliyor, Çivril Miryokefalon Zaferi Çalıştayımıza bildiri sunarak katkı sağlayan akademisyenlerimize ve yerel tarih araştırmacılarımıza katkılarından dolayı teşekkür ediyorum, şükranlarımı sunuyorum.

Doç. Dr. İbrahim BALIK

1176 Derneği Başkanı

Sayın Belediye Başkanım, Sayın Dekanım, davetimizi kabul ederek çalıştayımıza katılmak üzere ülkemizin farklı üniversitelerinden Çivril'e gelen siz kıymetli misafirlerimiz, Pamukkale Üniversitemizin değerli akademisyenleri ve saygıdeğer misafirlerimiz, Çivril Belediyesi ve 1176 Derneği olarak düzenlediğimiz "Miryokefalon Savaş Alanı Tespit Çalıştayına" hepiniz hoş geldiniz...

Bu çalıştayı, Çivril Belediyesi ile birlikte düzenleyen 1176 Derneği, çok kısa süre önce kurulmuş, özelde Denizli, genelde Türk tarihi, kültürü ve coğrafyası ile ilgili çalışmalar yapmayı hedefleyen bir sivil toplum kuruluşudur. İsmimizin ilham kaynağı, bugün burada üzerinde ciddi akademik çalışmalar yapacağımız, 17 Eylül 1176 günü gerçekleşen Miryokefalon savaşı olmuştur. Bu zaferin Denizli il sınırları içerisinde kazanılmış olması, Denizli tarihi, kültürü ve coğrafyası ile ilgili çalışmalar yapmayı hedefleyen derneğimiz için, isim tercihimizde oldukça belirleyici olmuştur. Ayrıca bu tarih, Denizli ve çevresi ile birlikte, Anadolu'nun Türk yurdu olduğunun kesinleştiği bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Dernek olarak biz de çalışmalarımızı, bölgenin Türk hâkimiyeti sonrası dönemine yoğunlaştırmak istediğimiz için 1176 ismini kullanmayı uygun bulduk. İnşallah önümüzdeki süreçte

hem kendi adımıza hem de farklı paydaşlarımızla Denizli'nin Türk hâkimiyeti dönemi ile ilgili çok önemli çalışmalara imza atacağız.

Derneğimiz akademisyenler, öğretmenler, farklı meslek gruplarına mensup tarih gönüllüsü çok değerli arkadaşlarımız tarafından teşekkül ettirilmiştir. 1176 Derneği olarak bölge tarihimizin hemen her konusunu, olayını veya kişisini yeniden incelemeyi, değerlendirmeyi ve topluma mâl olmasını sağlamayı amaçlıyoruz. Bunun için, konferans, panel, çalıştay, sempozyum vb. faaliyetlerden oluşan yoğun bir çalışma temposu içerisinde olacağız. Ancak, bütün bunları yaparken akademik bakış ve bilimsel metodolojiden asla taviz vermeyeceğiz.

Miryokefalon Savaşı da elbette bizim asıl çalışma alanlarımızdan birisi olacaktır. Nitekim bu çalıştayla, derneğimizin ilk faaliyetini Miryokefalon Savaşı konusunda gerçekleştirmiş oluyoruz. Bundan sonraki süreçte de Çivril Belediyesi başta olmak üzere diğer paydaşlarımızla ortak faaliyetler düzenleyip, Miryokefalon Zaferinin doğru şekilde araştırılması ve anlaşılmasına destek vermeye devam edeceğiz.

Ben bu çalıştayı düzenlemede derneğimizle birlikte çalışan Çivril Belediyesi'ne ve sayın Başkanımız Niyazi Vural'a, dernek mensubu arkadaşlarıma, davetimize icabet ederek Çivril'e gelme lütfunda bulunan siz kıymetli misafirlerimize tekrar teşekkür ediyor, çalıştayımızın başarılı geçmesini temenni ediyorum.

Miryokefalon Savaş Alanı

Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT **Moderatör**

Bugün burada Miryokefalon Savaşı'nın yerine ilişkin bir çalıştay gerçekleştirmek üzere bir aradayız. Çalıştayımız ülkemizin farklı üniversitelerinden gelen seçkin meslektaşlarımız, Pamukkale Üniversitesi'nin değerli mensupları ve Çivril yerel tarihine gönül vermiş yerel araştırmacıların katılımıyla gerçekleşecektir. Tüm katılımcılara hoş geldiniz diyor ve çalıştayımızın başarılı geçmesini temenni ediyorum. Çalıştayı gerçekleştirmesinde Çivril Belediye Başkanımız Sayın Niyazi Vural Bey ve ekibi büyük emek sarfetti. Kendisine konunun akademik olarak tartışılmasını sağlayan bu çabası nedeniyle kutluyorum. Miryokefalon Savaşı'nın gerçekleşme tarihini kendisine isim olarak belirlemiş 1176 Derneği'ni de hem kuruluşu hem de çalıştaya verdiği katkı nedeniyle kutluyor teşekkürlerimi sunuyorum.

Miryokefalon savaşının yeri konusu akademide hâlâ tartışılmaktadır. Şimdiye değin Çivril Belediyemizin, Büyükşehir Belediyemizin konuya ilişkin çalışmaları oldu. Bu çalışmaları ivme kazandırarak devam ettirmek gerekli. Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğümüz de bu konuda üzerine düşen sorumluluğun farkındadır ve bu çerçevede pek çok faaliyette bulunmaktadır. Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Ahmet Kutluhan'ın direktifleri doğrultusunda farklı bilim

dallarına mensup hocalarımızın katılımı ile bir Miryokefalon Savaş Alanı Yüzey Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonumuzun yapacağı multidisipliner çalışmalar ile tartışmaları nihayete erdirici bilgi ve bulgulara ulaşılacağı kanaatindeyiz. Bugünkü tartışmalar yüzey araştırmasının alt yapısını oluşturacaktır.

Kıymetli katılımcılar çalıştayımız iki oturum halinde planlanmıştır. Birinci oturumda bütün katılımcılarımıza 15'er dakika konuşma süresi verilecektir. Birinci oturumda Miryokefalon Savaşının yerine ilişkin düşüncelerinizi açıklamanızı ve görüşlerinizi delillendirmenizi; ikinci oturumda ise Miryokefalon Savaşı'nın yerinin tespitine yönelik ne tür çalışmalar yapılabileceği, nasıl bir yol haritası çizilmesinin uygun olacağına ilişkin düşüncelerinizi paylaşmanızı rica ediyorum. Katkılarınız için teşekkür ederim.

SUNUMLAR

Sunum metinleri, yazar isimlerinin alfabetik sırasına göre yerleştirilmiştir.

Miryokefalon Savaş Alanı

Prof. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN ***Dumlupınar Üniversitesi***

Myriocephalon muharebesinin nerede gerçekleştiğini gösterir en güvenilir kaynağın yazarı olan Nicetas Khoniates, *Historia* adlı eserinde Manuel'in idaresindeki Bizans İmparatorluğu ordusunun Laodicea, Khonai, Lampis, Kelainai'ye ilerlediğini ve bundan sonraki durağının da Khoma olduğunu ifade eder. Bunu ordunun, yazarın Myriocephalon olarak andığı ve Türklerin *Tzivritze* adıyla andıklarından bahsettiği bölgede Selçuklu ordusunun pususuna düştükleri kayıtları takip eder. Bu kullanım Houedenli Roger'in kroniğine yansımış İmparator Manuel'in mektubunda da *Cybrilcymani* adıyla geçer. Elbette bugün için Çivril'de bir Miryokefalon kalesi veya Çivrilçimeni benzeri bir adın izi kalmamışsa da Nicetas'ın eserinde İmparatorluk ordusunun ulaştığı son nokta Khoma, araştırma neticelerini bağlayıcı bir kayıttır. Burası Çivril sınırları içerisinde bulunan bir bölgedir ve Miryokefalon muharebesini de bu ilçe sınırları içerisinde aramayı mecbur tutar. Diğer

tarafından daha önceki tarihlerdeki Bizans ordusu hareketlerini de bu değerlendirmenin içerisine yerleştirmek gerekiyor. Nitekim İmparatorluk ordusu ilk defa Khoma'ya gelmemiştir. Khoma, Bizans sefer güzergâhı üzerinde yer alan bir bölgedir. Dahası buna ilişkin elde bulunan bilgiler, Miryokefalon'da yenilen ordunun ilerleyiş güzergahını da açıklamada yardımcı bir veri olarak değerlendirilmesi gerekir. Mesela 1092'de Dukas, Türk birliklerini takip ederken Laodikeia üzerinden Lampe'ye yani Dazkırı'ya ve ardından da Khoma, yani Gümüşsu mevkesine gelmiş ve buradan da kuzeye yönelerek Polybotos, yani Bolvadin'e bağlanmıştır. Yine 1098'de Alexios Komnenos Polybotos'a Khoma üzerinden geçmiş ve buradan da Akşehir'e yönelmiştir.

Netice itibari ile Myriokephalon muharebesinin nerede gerçekleştiği probleminin şu şekilde çözümlenmesi gerektiğini düşünüyorum:

- I. Bizans ordusu Leodicea'ya gelmiş, buradan
- II. Khonai, yani Honaz üzerinden
- III. Lampis, yani Dazkırı'na geçmiş ve yoluna
- IV. Khelanai, yani Dinar üzerinden devam etmiştir.
- V. Bizans İmparatoru Manuel bunun ardından Khoma, yani Çivril ili Gümüşsu beldesine yönelmiş, ardından da
- VI. Sandıklı'ya doğru çıkmak ve Konya'ya bu hat üzerinden ulaşmak, belki de bu arada Gümüşsu ile kuzeyindeki alanda yurt tutmuş Türkmen unsurunu batıya doğru püskürtmek, gayesiyle kuzeye ilerlemiştir. Bu kuzey yolu daha önce Kemal Turfan ve Bilge Umar'ın da düşündükleri Kufî çayı boyunca uzanan vadi olsa gerektir.

Bugün artık tarihçiler arasında Miryokefalon muharebesinin Çivril'de gerçekleştiğine yönelik daha önceki değerlendirmeler daha da güçlenmiştir. Son olarak, daha önce ön tahlilinde farklı bir noktayı işaret eden Prof. Dr. Muharrem Kesik ile Prof.Dr. Tülay Metin'in

Miryokefalon Savaş Alanı

incelemelerinin muharebe meydanının kesin olarak Çivril neticesi vermesi de ayrıca önemlidir.

Bundan sonra bilhassa Denizli Büyük Şehir Belediyesi'ne büyük bir sorumluluk düşmektedir. Belediye Başkanlığı, Miryokefalon Muharebesi'nin Çivril'de gerçekleştirildiğine ilişkin değerlendirmeleri kent içerisinde çeşitli heykellerle, cadde isimleri ile toplumsal gündeme taşımalıdır. Zengin bir tarihi geçmişe sahip Denizli bugün için Eskiçağ'dan Cumhuriyet Tarihi'ne varıncaya kadar Anadolu tarihinin odak noktası bir kenttir ve bunu her platformda kentin bir tanıtımında kullanması yararlı olacaktır.

Akademik olarak ise Kufi Çayı üzerinde ve çevresindeki tepelerde öncelikle saha araştırmaları yapılmalı ve bunlar jeoradar gibi son teknolojik imkanlarla da desteklenmelidir. Bu incelemeler, Selçuklu döneminden kalma çeşitli silahlara ilişkin bulguların bulunması ile neticelenirse bunların bilimsel alanda hızlı bir şekilde neşredilmesi yanında basın ile de etkili şekilde diyalog kurularak kamuoyuna duyurulması yararlı olacaktır kanaatimi paylaşmak isterim.

Hasan GÜMÜŞ

Araştırmacı-Yazar

26 Ağustos 1071 tarihinde vuku bulan Malazgirt Zaferi, Türklere Anadolu'nun kapılarını açmış ve dokuz yıl içinde Türkler Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz kıyalarına dayanmışlardı. Bu süre içinde iç karışıklıklarla çalkalanan Bizans ise 1081 yılında Alexios Komnenos gibi akıllı, temkinli, ileriye gören bir imparatorun gayretleri ile yavaş yavaş kendini toparlamış ve halefleri zamanında tekrar süper devlet durumuna gelmişti. Anadolu Selçuklu Sultanlığı ise I. Haçlı Seferi ile (1096-1101) sarsılarak İç Anadolu'da küçük bir kara devleti durumuna düşmüştü.

Bizans daha önceleri doğudan İranlıların, Arapların; batıdan Gotların, Hunların, Slavların, Avarların, Bulgarların, Macarların ve Peçeneklerin çok tehlikeli istilalarına uğramış, fakat ince diplomasisi, tecrübeli devlet adamları ve kumandanları sayesinde bütün tehlikeleri başarı ile atlatmış ve varlığını koruyabilmişti. Şimdi de en zengin vergi ve insan kaynağı Anadolu'daki Türklerin varlığını geçici bir işgal sayıyor

ve er geç kurtarılması gereken bir Bizans toprağı olduğunu aklından çıkarmıyordu.

II. Kılıç Arslan (1156-1192) tahta çıktığı zaman bir taraftan Ankara, Çankırı Valisi olan kardeşi Şahinşah'ın ve ülkesinin kuzey ve doğusunda geniş toprakların sahibi Danişmentoğlu Yağıbasan ve Zinnun' un, diğer taraftan Çukurova Ermenilerinin saldırısına uğrayarak orduları her tarafta bozulduğundan İstanbul' a giderek İmparator Manuel Komnenos' dan yardım istemiş, orada büyük itibar görmüş ve büyük bir para yardımı alarak ülkesine dönmüştür. Fırsatları değerlendirip kardeşinin ve Danişmentlerin topraklarını eline geçirerek gücünü artırmıştır (1174). Diğer yandan, Orta Asya'dan kalabalık kitleler halinde gelen ve batıya yerleştirilen Türkmen Aşiretleri, yaz mevsimini yüksek yaylalarda geçirdikten sonra kışın sınırı geçerek Ege ve Akdeniz kıyılarına kadar iniyorlardı. Bu durumdan rahatsız olan ve daha fazla kuvvetlenmeden Türkleri Anadolu'dan atmanın zamanının geldiğini düşünen Manuel Komnenos, 1175 yılında harekete geçerek Türkmenleri Ege ve Eskişehir bölgesinden sürüp çıkardı ve ertesi yıl yapacağı büyük askeri harekette üs olarak kullanılmak üzere birisi Eskişehir yakınındaki Dorylaion, diğeri Homa, Sibia-Soublaion (Çivril İlçesi Homa/Gümüşsu Mahallesi) kalelerini inşa ettirdi.

Bu durum karşısında Sultan II. Kılıç Arslan, aradaki anlaşmalara aykırı olduğunu hatırlatarak bu kale inşaatlarından vaz geçmesini rica etmek, hem de İmparatorun hazırlıkları hakkında bilgi edinmek maksadıyla gönderdiği Süleyman adındaki elçisine, sırtında taş taşımak suretiyle cevap verdi. Bütün kış mevsimi boyunca Avrupa'nın en savaşçı halklarından aldığı ücretli askerlerle ordusunu takviye etti. Sultan II. Kılıç Arslan da savaşın artık kaçınılmaz olduğuna kanaat getirerek savaş hazırlıklarını tamamladı.

Manuel Komnenos'un Genel Sekreteri ve Savaş Tarihçisi Honaz'lı Niketas Khoniates'a göre Bizans ordusu 1175-1176 kışında, Bursa Ulubat Gölünün (Lapadion) batı kenarında Lapadion karargâhında toplanmış ve 1176 ilkbaharında buradan hareket ederek Balıkesir

Miryokefalon Savaş Alanı

(Acyraus), Akhisar (Tietheirae), Salihli Sart'ın (Sardes) batısından, Alaşehir (Philadelpia), Buldan-Yenicekent (Tripolis), Pamukkale (Hierapolis), Eskihisar (Laodiceia), Honaz (Khonai-Colossae), Çardak-Beylerli (Lampis), Dinar yolu ile (Kelanaia-Apamaia), hareket üssü olan Sibliya'ya (Khoma-Homa-Gümüşsu) gelmiştir.

Sultan II. Kılıç Arslan, aradaki anlaşmazlıkları görüşmeler yoluyla halletmek için buraya elçilerini göndermiş ise de yanındaki tecrübeli danışmanlarının tavsiyelerine rağmen Bizans Kralı, elçileri kabul etmeyerek yoluna devam etmiş ve Myriocephalon Kalesine gelmiştir.

Bizans Tarihçisi Niketas Khoniates'a göre, burası terk edilmiş eski bir kaledir. Burada binlerce Romalı başını kaybettiği için bu isim (Onbinbaş Kalesi) adı verilmiştir. Sultan II. Kılıç Arslan buraya da elçilerini göndererek bir defa daha barış yolunu denemiş ise de Bizans Kralı elçileri yine kabul etmemiştir. Akabinde de ordusunu hiçbir güvenlik tedbiri almaksızın dar ve uzun bir boğaz olan Tzybritze Vadisine (Bizans diliyle Ciybrilcymani-Civrilcimanı) sürmüştür.

Sultan II. Kılıç Arslan ise Boğazın iki yanını tutarak düşman ordusunun buraya girmesini beklemeye başlamıştır. Aslında cesur ve tecrübeli bir asker olan İmparatorun, böyle bir ihtiyatsızca davranmasında, Sultanın arka arkaya elçi göndermesinden dolayı kendisinin korktuğu ve karşısına çıkmak cesaretini gösteremeyeceğini sanarak gurura kapılmış olması rol oynamıştır. Sultan II. Kılıç Arslan, savaş başlamadan önce düşman ordusunu yıpratma hareketlerine girişmiştir. Bu cümleden olmak üzere Bizans ordusu, Honaz' da iken (Khonai) kuvvetli bir süvari müfrezesi ile yaptırdığı gece baskını ile düşmanın ağır savaş araçları tahrip edilmiş ve İmparatorun hazinesinin büyük bir bölümü ele geçirilerek götürülmüştür. Sonrasında Türk atlıları, Bizans ordusunun önünden giderek yol üzerindeki otları yakmış, suları içilmez hale getirmiştir. Bunun sonunda ağır malzeme yüklü binlerce öküz arabalarını çeken hayvanlar aç kaldığı gibi askerlerde mide hastalığına (Dizanteri) tutularak kuvvetten düşmüşlerdir.

Yorgun ve halsiz bir duruma gelen Bizans ordusunun tamamı Boğaza girince, yamaçlarda bekleyen Türk askerlerinin şiddetli bir ok yağmuru ile karşılaşmıştır. Yakın mesafeden yapılan bu ok atışları çok etkili olmuş, hayvanlar büyük hedef teşkil ettiklerinden daha fazla isabet alarak yerlere yıkılmış ve vadiyi kapamıştır. Daha sonra yamaçlardan inen Türk askerleri kılıç, kargı, topuz gibi yakın mesafe silahları ile düşmanlarını imha etmişlerdir. Akşamın alaca karanlığında vadinin yukarı ağzından kaçıp canını kurtarabilen kılıç artıkları bir tepeyi tutarak savunma tertibatı almışlar ise de Türkler bu tepeyi çevirmekte gecikmemişlerdir. Ertesi sabahı büyük bir korku içerisinde beklerlerken; Bizanslılar tam bir sürprizle karşılaşmışlardır. Sultan II. Kılıç Arslan muhteşem takımlı bir merasim atı ile (Nisa atı) çok değerli bir kılıcı elçisi ile Bizans İmparatoruna göndererek barış isteğinde bulundu. Daha önceleri üç barış teklifini geri çeviren İmparator bu sefer Sultanın ileri süreceği bütün şartları kabule hazır iken Sultan II. Kılıç Arslan, Eskişehir kalesini (Dorylaion) ve Sibia kalesini (Khoma-Gümüşsu) yıkması dışında hiçbir istekte bulunmayışı hayretle karşılanmış ve barış imzalanmıştır. İmparator Manuel Komnenos, bir Türk müfrezesinin koruması altında Honaz'a (Khonai) gönderilmiştir.

Burada adı geçen Myriokephalon Kalesi ve Tzyritze Boğazının (Bizans diliyle Ciybrilcymani-Civrilcimani) yeri arkeologlarca yüzyılı aşkın bir süredir tartışma konusu olmuştur. İngiliz Tarihçi-Arkeolog W.M. Ramsay, 1890 yılında yayınladığı "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası" (The Historical Geography of Asia Minor 1890) isimli kitabında, Homa'nın doğusu, Düzbel' in kuzeyindeki Akdağ'ın sarp kayalıkları üzerindeki bir duvarı Myriokephalon Kalesi, bu belin Sandıklı Ovasına açılan ve Güney-Doğu yönünde uzanan bölümünün de "Turrice-Turce boğazının" (Değirmen-Hacı Osman Boğazı) Tzyritze Boğazı olması gerektiğini ileri sürmüştü. Bu tez 1970 yılına kadar tarihçiler tarafından benimsenmişti. Hâlbuki Düzbel'in topoğrafik yapısı ana kaynaklardaki tarife uymadığı gibi Homa yamacına bakan batı yamacı da oldukça sarptır. Bizans ordusundaki binlerce öküz

Miryokefalon Savaş Alanı

arabasının tırmanmasına elverişli değildir. Homa'dan, Konya'ya giden bir ana yol üzerinde de değildir. Zaten W.M. Ramsay ve Avusturyalı tarihçi Tomaschek'in tesiri ile bu düşüncesini değiştirerek, 1906 yılında "Yalvaç Kumdanlı Tezini" ortaya atmıştır. Oysa 1176 yılında Bizans ordusunun Kumdanlı Ovasına geldiğine dair hiçbir kaynakta bilgi yoktur. Bu durum, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un otuz yıl önce Konya üzerine yaptığı başarısız sefer ile 1176 yılı seferi birbirine karıştırılmasından kaynaklanmaktadır.

GERÇEK NEDİR?

Dinar'dan (Kelenaia) Homa'ya (Khoma-Siblia) gelen anayol, Akdağ zincirinin eteğini izleyerek Işıklı (Eumeneia) istikametine uzanmakta ve hafif meyilli sırtı aşarak Kufi Vadisine inmektedir. Buradan da Aşağı Sandıklı Ovasından geçerek, Sincanlı'da İstanbul-Kütahya-Konya ana askeri yoluna ulaşmaktadır.

Bizans İmparatoru da bu ana yolu izleyerek Homa' dan sonra konaklama yeri olan Işıklı'ya (Eumeneia) gelmiştir. Bizans tarihçisi Niketas Khoniatesin de terk edilmiş eski bir kale dediği "Myriocephalon Kalesi" buradadır. Işıklı'nın sırtını yasladığı "Saribaba Tepesi" eteğini çeviren Bizans yapısı Dışkale ve tepenin üzerindeki Arkaik döneme kadar uzanan Helenistik çağa ait iç kale kalıntıları ayaktadır.

Myriocephalon kalesi bu kalıntılardan başkası olamaz. Tzyritze Boğazının da (Bizans diliyle Ciybrilcymani-Civrilmimani) Kufi Vadisi olduğundan şüphe edilmemelidir.

EKLER:

Fotoğraf 1: Savaş sonrası yıktırılan Soublaion-Siblia Kalesinin bulunduğu alan. Gümüşsu'daki su kaynağı muhtemelen bu Kalenin içindeydi ve bu nedenle çok önemli bir istihkâm kalesi idi. (Khoma-Homa-Gümüşsu)

Miryokefalon Savaş Alanı

Fotoğraf 2: Işıklı Sarıbaba tepesinde bulunan tarihi ve Arkaik Döneme kadar uzanan Yukarı Şehirin Dış Surları/Kale (Eumenieia)

Fotoğraf 3: Tzyritze Boğazı. Boğazın Sandıklı Ovasına yani boğazın ucundaki Otrous Antik Kentine çıkış yeri. (Bizans diliyle Ciybrilcymani-Civrilcimani)

İmparator'un mektubu

İmparator Manuel, yenilgisinin akabinde Batılı dostu ve müttefiki olan İngiltere Kralı 2. Henry Plangeenet'e bir mektup göndererek Miryakefalon Savaşı'nı anlatmaktaydı. Savaş yeri hakkında bilgi vermesi bakımından önemli olan bu mektubu ilginize sunuyoruz:

'Manuel, Tanrı'nın sadık imparatoru, yüce, ilahi takdir ile taç giymiş, güçlü Bizans'ın yapıcısı ve Avgustusu Komnenos'tan en samimi arkadaşı İngiltere'nin en asil kralı Henry'e en iyi dilek ve selamlarla...

.....
Onlara karşı kalabalık bir ordu, bütün Türk ülkesine karşı şartların elverdiği ölçüde savaş arabaları sevkettik. Arzuladığımız hazırlıkları tam yapamamamıza rağmen kuvvetli bir hücum yaptık. Çevredeki bütün kaynaklardan faydalandık. Fakat ordudaki büyük ağırlıklar yüzünden gidişimizi yavaşlatmak zorunda kaldık. Ordumuz daha kendi ülkemizde iken, daha barbar düşmanlarımızdan kimse bizi harple meşgul etmezken, zaptedilmesi son derece güç olan bir hastalık bizi yakaladı ve hergangi bir asker olabileceğinden çok daha tehlikeli olarak, askerlerimiz arasında süratle yayılarak büyük kayıplar verilmesine yol açtı. Dolayısıyla bu büyüyen hastalık bizi son derece güçsüz bir duruma getirdi. Türkler'in ülkesine girer girmez savaş çılgınlığı duyuldu. Türk askerleri bizim ordularımıza karşı her yönden saldırıya geçtiler. Bununla beraber Tanrı'nın yardımı ile onları püskürttük.

Fakat, Türkler'in 'Cybrileymani' dedikleri civardaki bir bölgenin dar geçitlerinin yakınına çekildiğimiz zaman komşularını desteklemek maksadıyla İran içlerinden gelen o kadar çok atlı ve yaya gruplar ordumuza ansızın hücum ettiler ki, bizim

askerlerimizin sayısını fazlasıyla aştılar. Yolun darlığı ve geçiş zorluğu yüzünden, 10 mil uzunluğunda tek sıra halinde yürümeye başladık. Önden gidenlerle arkadan gelen arasındaki bağlantı koptu. Ordumuz parçalara ayrılmak zorunda kaldı. Her parça kendi başının çaresine bakmak zorunda kaldı. Yolun dar olması sebebiyle, Türkler daha önce yapılmış savaşlardan, önden hücum etmenin doğru olmadığını biliyorlardı ve arkadan hücum ettiler. Bu dar yolda barbarlar dört bir taraftan kargı ve oklarını yağmur gibi yağdırdılar. Çok sayıda asker ve at kaybedildi. Durumun çok kötü olduğunu görünce onlara yardım etmeleri için geridekileri beklemeyi düşündük ve bu bekleme esnasında kendimizi sonsuz sayıda Türkler'e karşı korumak zorunda kaldık. Onların bu kuşatma hareketinde yaptığımız kahramanlıkları anlatmaya gerek yok. Haşmetpenahlarımız belki de bu konuyu savaşa katılanlardan öğreneceksiniz. Biz bu şartlar altındayken ve çatışmanın bütün yükünü taşıırken artçılarımız olan Grek, Latin ve diğer milletlerin askerleri düşman oklarına karşı koyamadılar. Şiddetli saldırı ve püskürtme hareketi sırasında askerler yakında bulunan bir tepeye kale niyetine erişmek için ellerinden geleni yaptılar. İlerleyenler ötekilerinin üstlerine ister istemez yüklendiler. Kalın geniş toz bulutundan askerler bastıkları yerde ne olduğunu göremez hale geldiler. İnsanlar ve atlar birbirlerini çiğneyerek engel tanımaksızın ileriye atıldıklarında yakındaki bir uçurumdan derin bir vadiye döküldüler. Böylece sadece erlerin değil, en meşhur şövalye ve en yakın akrabalarımızdan bazılarının da ölümüne yol açıldı.

Fotoğraf 4: İmparator Manuel Komnenos'un dostu olan İngiltere Kralı II. Henry Plangeenet'e gönderdiği mektubun tercümesi

Sayın Hasan bey.

Öğrenmek isteğinde bulduğunuz konu üzerinden Elli yıl gibi bir zaman dilimi geçti... Tüm olarak bu konuyu anlatmaya imkanım olmadığı gibi, O konunun zeminde değildim.

Ben D.S.İ. de geçici olarak çalışmaktayım. O hadiseyi yaratan ise, Baraj inşaatını yapan, dolayısıyla küfi bozumu demistikyen, müteahhit firmadır. Unutmadan isem, müteahhit firma Mupla'lı Latif Sepil'dir.

Olay Sungurlu İstasyon civarındadır. Aşağıdaki müteahhit firmasının santiyesi ve D.S.İ. nin Gizim, yemek ve yatak binası buradadır. >>

Küfi suyu kesildiğinde ve yağmur yağar gelir hesabı ile küfi girişi olan Sandıklı tarafında da gerekli tedbirler alınmış ve küfi suyu yatağı tepelere derinleştirilmiş ve temizlenmiştir. İşte bu yataklarda bir çok mızrak, ok ve kalkan bulunmuş ve bunları Sungurlu İstasyonunda bulunan firma merkezine getirilmiştir.

An anda hatırlayamadığım fakat hatırlımda az boz kalan hadise şöyledir. Ya tarihçi Öğretim görevlileri veya müze görevlileri Sungurluya geltiler veya bulunan malzemeler İstanbul, Ankara'ya gönderildi.

Hadiseden iki-üç ay geçtikten sonra, Antikyedeki görevlilerden duyduğum, bu malzemelerin hacimler ordusundan kalma malzeme olduğunun desbit edilmiştir.

16-17 yaşındaki Gençin 50 yıl sonra hatırlaya bildiği konuyu arz eder. İleemiz hakkında yarattığınız konuları bana azda olsa aktarabilirseniz çok mutlu olur, İleemiz hakkında derliye bildiğim bilgileri olursa derhal sizlere aktarırım. 11.10.1999

Sevgi ve Saygılarımla
Ali ÇALIK

Fotoğraf 5: DSİ Tarafından Yürütülen İslah Çalışmaları Sırasında Küfi Vadisinden Çıkan Savaş Malzemeleri Kalıntıları İle İlgili Görgü Şahidi Sayın Ali Çalık'ın Şahsıma Gönderdiği Mektup

Miryokefalon Savaş Alanı

Prof. Dr. Hasan KARA ***Pamukkale Üniversitesi***

17 Eylül 1176 tarihinde gerçekleşen ve Selçuklu Türklerinin Bizans'a karşı kesin galibiyeti ile neticelenen ve Anadolu'nun Türk Yurdu olarak kalacağını kesinleştiren Miryokefalon Savaşı'nın yeri günümüzde halen tartışılmaya devam edilmektedir. Bu savaşla ilgili birinci temel kaynak bütün araştırmacıların üzerinde ittifak ettikleri, kendisi de aslen Honaz'lı olan ve bölgeyi yakinen tanıyan Niketas Khonaites'in Historia isimli kitabıdır. Öncelikle bu savaşın adının nereden geldiği sorusuna verilebilecek cevap; bu savaşın adını koyan kişinin yani savaşın isim babasının Niketas Khonaites olduğudur. Niketas, eserinde savaşın yerini güzergâhlarına varıncaya kadar detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

Miryokefalon Savaşıyla ilgili Niketas Khonaites'tan öğrendiklerimiz:

- ✓ Savaşın isminin verilmesi
- ✓ Bizans ordusunun hareket takvimi
- ✓ Selçuklu Ordusunun pozisyonu
- ✓ Bizans Ordusunun asker sayısı, hayvan varlığı, silah ve kağıt sayısı
- ✓ Yolculuk sırasında karşılaşılan sorunlar ve hastalıklar
- ✓ Bizans ordusunun takip ettiği ve geçtiği güzergâhlar
- ✓ Laodikya, Honaz, Dinar ve Homa gibi Denizli çevresinde Bizans ordusunun geçtiği önemli merkezler
- ✓ Savaşın baştan sona cereyan edişinin anlatılması
- ✓ Savaşın sonunda yapılan barış anlaşmasının maddeleri
- ✓ Bizans ordusunun geri çekilerek ilk geldiği mevki olarak Honaz'ın kabul edilmesi
- ✓ Savaşın geçtiği vadinin coğrafi özellikleri, vs.

Yukarıda bahsedilen durumların hepsinin Niketas'tan faydalanılarak alınması ve izah edilmesi; fakat sonrasında savaş yerinden birkaç genel cümle ile bahseden kaynaklara atıf yapılarak savaş sahasının başka yerlere taşınmaya çalışılması bazı araştırmacıları büyük bir yanılgıya düşürmektedir. Niketas'ın eserinin Türkçeye çevrilmesi ile ilgili küçük eksiklikler bulunmakla birlikte günümüz itibarıyla bu eser birincil kaynak olma özelliğini sürdürmektedir.

Bunun dışındaki temel kaynaklardan bir diğeri Bizans İmparatoru Manuel'in İngiltere Kralı Henri'ye yazmış olduğu "Manuel'in Mektubu" diye bilinen mektup ve üçüncü kaynak ise Ioannas Kinnamos'un "Historia" isimli eseridir. Bu üç eser dışındaki kaynaklar, hem savaştan çok yıllar sonra yazıldıkları gibi hem de savaştan sadece birkaç cümle ile bahsetmişler, bahislerin önemli bir kısmı da birbirinden alınmış yuvarlak ifadelerdir. Kinnamos'un bahsedilen eserinde İmparator Manuel dönemi en ince ayrıntısına kadar anlatılırken; 1176'da savaşın olduğu ana gelindiğinde eser sona ermektedir. Ya gerçekten Bizans Devleti yenilgiye uğradığı için 1176 ve sonrasında tarihi gerçekten

Miryokefalon Savaş Alanı

yazılmamıştır. Ya da Bizans Devleti aldığı mağlubiyetin resmi tarihinde yer almasını istemiyor olabilir. Eğer bunlardan ikincisi doğru ise 1176 ve sonrası yani savaşın anlatıldığı bölüm ve sayfalar tarihin gizli dehlizlerinde bir yerde saklı duruyor olabilir. Süryani Mihael'in ve o dönemin çeşitli kronikleri ile Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasını araştıran Ramsey, savaş yeri ile ilgili çeşitli fikirler ortaya atmaktadır.

Birçok kronikte özellikle Dinar doğusunda savaşın cereyan ettiğini ortaya koyan görüşlerin yer aldığı çalışmalar Çivril Homa'da (Gümüşsu) bulunan Soublion garnizonunun yerinin doğru anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bazı kroniklerde "Konya yakınlarında bir dağın eteğinde", "vadi içerisinde" vs. gibi cümleler geçmektedir. Sempad kroniğinde özellikle Konya civarında bağırsak boğazını savaş yeri olan savunanların kaynak olarak gösterdiği ifadelerden biri "Savaş Konya yakınlarında oldu." cümlesinden ibarettir. Bir başka kroniğe bakıldığında zaman 1176'ya yani koca bir yıla üç satırlık bir paragrafın ayrıldığını ve Manuel döneminde 1176'da meydana gelen olayların "Konya hükümdarı Kılıç Arslan Bizans imparatoru Manuel'i Meldinis önlerinde yendi." gibi tek cümle ile anlatıldığını görmekteyiz. Sadece bu cümleden hareketle bazı araştırmacılar kendi savaş yeri teorilerini ortaya atmaktadırlar.

Çoğu araştırmacıya göre Bizans ordusunun Çivril bölgesinden Afyonkarahisar ili sınırlarına doğru hareket ettiği kanaati hâkimdir. Bir görüş Düzbel Geçidi üzerinden Kızılören istikametine, diğer görüş ise Kufi Çayı vadisi içerisinde geçerek Sandıklı istikametine doğru ordunun hareket ettiği şeklindedir. Düzbel geçidinin coğrafi özellikleri Niketas'ın eseri ile karşılaştırıldığında uygun olmadığı gözlenmektedir.

Dinar çevresinde dar bir çember çizildiği zaman savaşın yeri bu çemberin dışına çıkamamaktadır. Miryokefalon Savaşı'nın yerini Çivril ilçesi sınırlarında, Kufi çayı vadisinde aramak daha doğrudur. 100 yıla yakın bir süredir savaşın yeri tartışılmaya devam edilmektedir. Özellikle son 25-30 yılda Miryokefalon savaşının yeri daha ciddi ele alınarak tartışılmaktadır. Hatta Miryokefalon zaferi her yıl Eylül ayının 17. günü

Çivril'in dışında Afyonkarahisar, Isparta ve Konya illerinde 4-5 farklı mekânda aynı anda kutlanmaktadır. Bilim insanları yıllardır savaşın önemini ve sonuçlarını değil, cereyan ettiği yeri konuşmakta ve bir müddet daha tartışmaya devam edeceğe benzemektedir.

Coğrafya ve tarihçilerden oluşan bir ekiple 4-5 yıldır Çivril bölgesi merkez olmak üzere Denizli, Afyonkarahisar, Isparta ve Konya olmak üzere 4 ilin topraklarında; savaşın geçtiği öne sürülen yaklaşık 15 kadar senaryo bölgesi incelenmeye çalışılmaktadır. Buraların tam anlamıyla incelenerek coğrafyasının analiz edilmesi gerekmektedir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra daha net sonuçlara ulaşabileceği kanaati taşımaktayız.

Şu ana kadar yapılan saha çalışmalarında gerek Niketas'ın gerek diğer araştırmacıların eserlerinde betimlenen coğrafi özelliklerin Çivril bölgesine yüzde yüze yakın olarak uyduğu söylenebilir. Hem Niketas'ın eserini hem de sahanın coğrafyasını dikkate aldığımızda savaşın Çivril ilçesinde Kufi çayı vadisi içerisinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Ancak yüz yıldır tartışılmasına rağmen bir türlü sonuca varılamıyor olması da araştırmalarda bir şeylerin eksik kaldığını göstermektedir.

Burada eksik olan şey; coğrafi saha çalışmalarıdır. Çünkü savaş yerinde iklim, akarsuların durumu, geçitler, vadi yamaçları, arazinin eğimi, yetiştirilen tarım ürünleri, hayvancılık, yerleşmeler, su kaynakları, kuyular vs. çok hesaba katılmamış veya fazla dikkate alınmamıştır. Bizans İmparatoru Manuel, Kufi çayı vadisine veya boğazına girerek askeri bir hata yapmıştır. Manuel'in küçük bir çocuk veya 18-20 yaşlarında tecrübesiz bir hükümdar olmadığı herkesçe malumdur. Manuel; Miryokefalon savaşı sırasında 58-59 yaşlarında oldukça tecrübeli bir hükümdardır. Günümüzde aynı yaşlardaki bir kurmay subay ordu komutanı seviyesine gelmektedir. Hem II. Kılıç Arslan, hem de Manuel altmışlı yaşlara gelmiş ve devletlerini tecrübe ile yöneten komutanlardır. Dolayısıyla Manuel'i Kufi boğazına girme hatasına zorlayan aslında coğrafi şartlardır.

Miryokefalon Savaş Alanı

Kaynaklarda Bizans ordusunun İstanbul'dan ilkbaharda yola çıktığı söylenmektedir. Savaş ise sonbaharda olduğuna göre iki bahar arasında yaklaşık 5-6 aylık bir dönem vardır. Bizans ordusunun İstanbul'dan en iyi ihtimalle ilkbaharın son günleri olan mayıs ayı ortalarında yola çıktığı düşünülse bile; haziran, temmuz, ağustos ve eylül ayı ortaları ile birlikte 4-4,5 aylık bir sürede Homa bölgesine ancak gelebilmiştir. Ordunun ana hedefi bir an önce Konya'ya ulaşabilmek olduğuna göre; Bizans ordusu Homa'ya kadar geldiği aynı hızla devam ederse belki bir-iki ay sonra ancak Konya'ya ulaşabilecektir. İmparator Manuel bu nedenle hızlı ilerleyerek en kısa zamanda Konya'ya varmak istemekte ve bazı riskleri de göze almaktadır. Bizans ordusunun Ege bölgesinden geçtiği dönemlerde Manisa ve Denizli yöresinde temmuz ve ağustos aylarında gündüz sıcaklıkları 40 °C'yi aşmaktadır. Savaşın meydana geldiği Eylül ayı ortalarında ise Ege bölgesinde olmasına rağmen Çivril civarında yükselti 700-800 metreyi bulduğu için hemen hemen İç Anadolu bölgesi ile sıcaklık özellikleri birbirine yakın değerler göstermekte, geceleri hava belirgin olarak soğumaktadır.

Bizans ordusunun sayısı oldukça abartılı ve net olmamakla birlikte çoğu araştırmacı tarafından 15-20 bin civarında olduğu düşünülmektedir ki bu kadar insana her gün iye ve su bulmanın yanı sıra askerler geceleri açıkta yatmak zorundadır. Yani günümüzdeki gibi her askerin çadırı ve uyku tulumu bulunmadığından açık arazide konaklamakta, gündüz sıcağından ve gece soğğığundan olumsuz etkilenmektedir. 1-2 ay süresince Afyonkarahisar veya Isparta üzerinden Konya'ya devam edildiği zaman ekim-kasım ayları gelecek, yağışların da başlaması ile birlikte, hem yolculuk çekilmez, hem de geceler soğğıktan durulamaz bir hal alacaktır.

Tecrübeli bir komutan olan Manuel; o yüzden tehlikeli ama ulaşımı en kolay yoldan Konya'ya doğru ilerlemek istemiş, coğrafyayı çok iyi bilmesine rağmen takvim sıkışıklığından dolayı bile bile lades diyerek dar ve tehlikeli boğza girme hatasına düşmüştür. Kufi çayı vadisi ve

sahanın coğrafi özellikleri, Niketas'ın eserinde belirttiği anlatımlara birebir uymaktadır.

Savaş yerini net tespit edebilmek için özellikle tarih ve coğrafya disiplinleri işbirliği ile arazi çalışmalarına önem verme lüzumu vardır. Savaşın kaynakları oldukça sınırlıdır. Batı kaynakları, Vatikan, İngiliz, Fransız ve Alman arşivlerinden yeni bir şeyler bulunamadığı sürece ancak Coğrafi çalışmalarla belirli noktalar belirlenmesi, buralarda arkeoloji, antropoloji ve sanat tarihçilerince ortak kazılar yapılması gerekmektedir. Aksi takdirde dört ilin çok sayıda ilçesinde ve sayıları yirmiye bulan savaşın yapıldığı yer olarak düşünülen bölgede kazı yapılması mümkün değildir. Tarih ve coğrafyayı işin içerisine katarak ve yerel yönetimlerinde desteği ile daha küçük çaplı projelerle hedef alanları daraltılmalı ve sonrasında diğer disiplinler de işin içerisine dâhil edilerek bu savaşın yerini bilim dünyasının belirlemesi ve son noktayı koyması gerekmektedir. Bundan sonra her yıl aynen Malazgirt'te olduğu gibi; Miryokefalon Zaferinin şanına yakışır bir şekilde ülke genelinde kutlanması gerekmektedir.

Miryokefalon Savaş Alanı

Doç. Dr. İbrahim BALIK ***Pamukkale Üniversitesi***

Türk tarihinin en önemli başarılarından birisi 17 Eylül 1176 tarihinde Sultan II. Kılıç Arslan'ın, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'a karşı kazandığı Miryokefalon Zaferidir. Bu zafer, Anadolu'da siyasi üstünlüğün tekrar Selçukluların eline geçmesini sağlamış ve Bizans'ı, Selçuklular için birincil rakip olmaktan çıkarmıştır. Bu zaferle Komnenoslar hanedanlığının ütopyik de olsa kendisi için bir hedef haline getirdiği Türkleri, Malazgirt öncesi sınırlara atma düşüncesi tamamen hüsrarla sona ermiştir. Daha önemlisi ise Selçukluların bu topraklardan atılamayacağı tam olarak anlaşılmış ve Anadolu'nun bir Türk yurdu olduğu kesinlik kazanmıştır.

Miryokefalon Savaşı'nın gerçekleşme şekli ve tarihi önemi ile ilgili hemen her tarihçi müttefik gibidir. Ancak herkesin malumu olduğu

üzere bu savaş ile ilgili asıl büyük tartışma, gerçekleştiği mekân ile ilgilidir. Burada tek tek saymaya lüzum görmediğim, savaşın gerçekleştiği mekân olarak kabul edilen bu yerlerle ilgili şimdiye kadar gerek akademik gerek hissi, pek çok şey yazılmış ve yazılmaya da devam etmektedir. Özellikle son dönemlerde, yerel yönetimlerin tarih turizminin sağladığı avantajları fark etmesi ile değişik belediyeler bu savaşın kendi mülki sınırları içerisinde gerçekleştiğini ispatlayabilmek için canhıraş bir mücadeleye girişmişlerdir. Bu arzu hatta hırs, çoğu kere kaynaklardaki bilgileri ya yanlış yorumlama ya da bu bilgilerden işine gelenleri seçmek gibi son derece gayr-ı ilmî ve yanlış yolların da tercih edilmesini beraberinde getirmiştir. Nihayetinde savaş alanının tespiti konusunda oldukça sübjektif bir kısır döngü içerisinde, konu her 17 Eylül de bölgedeki yerel yönetimlerin gündemini teşkil eder olmuştur.

Bu konuda aslında yapılması gerekenler bellidir. Öncelikle bu zafer, gerçekleştiği bölgenin veya ilçenin değil Türk tarihinin bir zaferidir. Dolayısıyla bu araştırmaları ve çalışmalarını bir yerel rekabet mücadelesi haline dönüştürmek anlamsız ve gereksizdir. Eğer bir konuda tarihi araştırma yapılacak ise mevcut kaynaklar tekrar değerlendirilir, bunlardaki konu ile ilgili bilgiler tekrar gözden geçirilir ve tarihçi misyonun yüklediği değerlendirme ve yorumlamalarla bir sonuç elde edilmeye çalışılır. Bu veriler araştırmacıyı bir sonuca ulaştıramadı ise bu kez multidisipliner bir ekip ile daha geniş bir araştırma planlanır, topografik, arkeolojik vb. veriler konunun uzmanları tarafından incelenip değerlendirilerek nihai bir sonuca ulaşılır. Miryokefalon savaş alanının tespiti konusunda aslında bu noktaya gelinmiştir. Niketas Khoniates tarafından yazılan ve konu ile ilgili en geniş anlatıma sahip "Historia" hariç, kaynaklardaki bilgilerin yetersizliği veya çelişkileri, savaş alanı ile ilgili daha geniş kapsamlı araştırma yapmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Biz de Pamukkale Üniversitesi bünyesinde Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Coğrafya bilim dallarına mensup akademisyenlerimizden oluşan bir komisyon kurduk. Sahada

Miryokefalon Savaş Alanı

multidisipliner yoğun bir araştırmaya çok yakında başlayacağız. Umuyorum ki önümüzdeki süreçte savaş yeri olarak kabul ettiğimiz Çivril Kufi vadisinde, bütün ilim camiasını mutmain edecek önemli veriler elde edeceğiz.

Miryokefalon Savaş yerinin tespiti meselesini tam olarak aydınlatılabilmek için, aslında Denizli ve çevresinin Türk hâkimiyetine giriş sürecinin de doğru anlaşılmasının önemli olduğu kanaatindeyim. Bazı araştırmacıların, savaş yeri olarak Denizli'nin oldukça doğusunda, Konya'ya yakın yerlerde savaş yerini arama gayretlerinin bu noktada doğru olmadığını düşünüyorum. Özellikle sınır hattının geçtiği yer konusundaki yanlış yorumlamalar veya algılar bu hataların yapılmasına zemin hazırlamaktadır.

Savaş yeri olarak, Çivril'in daha doğusunda bulunan Uluborlu hatta, Beyşehir bölgesini savunan araştırmacıların temel hareket noktalarından birisi, bu dönemde Selçuklu-Bizans sınır hattının bu bölgeden geçtiğinin kabul edilmesidir. Öncelikli şunu belirtmekte fayda vardır. Ortaçağlarda çok hareketli bir bölgede, standart ve sabit bir sınır hattından bahsetmemiz oldukça zordur. Çünkü her büyük askeri harekattan sonra, daha önce belirlenen sınır hatları mutlaka değişmektedir. Sözgelimi, Sultan I. Mesut'un ilk dönemlerinde Türkler, Laodikeia'yı ele geçirmişlerdi ve sınır buradan başlıyordu. Ancak aynı Sultan'ın iktidarının ilerleyen yıllarında Bizans İmparatoru İoannes Komnenos, Sozopolis'i (Uluborlu) ele geçirmiş ve sınır bu kez o bölgeye kadar geri çekilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Selçuklunun batı, Bizans'ın doğu sınırı sürekli değişmektedir. Bu yüzden sonraki dönemlerde ve bölgeye uzak coğrafyalarda, olayların geçtiği yerleri çok iyi bilmeyen müelliflerin bu konuda kullandığı ifadelerle ihtiyatla yaklaşmak durumundayız.

Aslında sınır hattını belirleyen öncelikli unsurlardan birisi stratejik noktalardaki kale veya şehirlerin kimin kontrolünde olduğu meselesidir. Buradan hareketle konuyu değerlendirdiğimizde, 1176 yılından önce Selçuklu-Bizans sınırının daha batıda aranması

gerekmektedir. Özellikle Bizans kaynaklarında dikkatlerin sürekli Doryleon ve Subyleon kalelerine yoğunlaştırılması, bazı gitgellere rağmen Selçuklu-Bizans sınır hattının bu iki kaleyi birleştirecek bir çizgi boyunca uzandığı rahatlıkla düşünülebilir. Aynı şekilde savaştan hemen sonra Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, aldığı yenilginin psikolojik ve siyasi etkilerini azaltabilmek için bölgeye bir takım askeri kuvvetler gönderdi. Bu kuvvetlerin de genellikle Khonaie (Honaz)-Khoma (Gümüşsu) arasındaki bölgeyi hedeflediğini ve askeri faaliyetlerin burada yoğunlaştığını görüyoruz. Eğer illaki bir sınır hattından bahsedilecekse ve bu mihenk olarak kabul edilecek ise sınırı Dinar'ın doğusunda bir yerlerde değil, Honaz-Çivril arasında aramak daha mantıklı olacaktır.

Ayrıca, Denizli'de Türk hakimiyetinin tesisi konusu üzerinde de yeterince durulmaması ve "Denizli, 1205 yılında Selçuklu hakimiyetine girdi" ifadesinin genel bir algı olarak kabul edilmesi de 1176 yılında Selçuklu-Bizans sınırının çok daha gerilerde bir yerde oluşturulması yanlışlığını doğurmaktadır. Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki, günümüzde mülki idari yapılanma çerçevesinde Denizli il sınırı, Çivril ilçesini de kapsıyor ise de aslında gerek coğrafi özellikleri gerekse konumu itibarıyla ova Denizli'si ile kuzeydeki plato Denizli'sinin tarihi sürecini birbirinden ayırmak gerekir. Ova Denizli'si diye tanımladığımız, kabaca Honaz, Laodikeia, Pamukkale ve Yenicekent (Tripolis)'i kapsayan bölge, coğrafi olarak farklı özelliklere sahip olduğu gibi Türk hakimiyetine giriş süreci de farklıdır. Her ne kadar buranın en önemli merkezlerinden birisi olan, Laodikeia, daha Sultan I. Mesud'un ilk iktidar günlerinde Selçuklular tarafından ele geçirilmiş ise de sonraki yıllarda burası tekrar Bizans topraklarına dâhil edilmiştir.

Ancak Bizans hâkimiyetini, Kuzey'deki plato Denizli'si diye tanımlayacağımız ve bu günkü isimleri ile Çivril, Baklan, Çal ve Bekilli ilçelerini kapsayan bölgede bir daha asla teşekkül ettirememiştir. Bununla ilgili kaynaklarda oldukça tatmin edici bilgiler bulunmaktadır. I. Haçlı Seferi sonunda genel bir algı olarak Selçukluların bütün

Miryokefalon Savaş Alanı

Marmara ve Egeyi boşaltıp, iç bölgelere çekildiği kabul edilir. Ancak kaynaklardaki bilgiler değerlendirildiğinde durumun böyle olmadığı, özellikle Denizli'nin hemen kuzeyindeki ve doğusundaki bölgelerin Türkmenler tarafından hiçbir zaman tamamen boşaltılıp Bizans'a bırakılmadığı görülür. Nitekim I. Haçlı Seferi'nden hemen sonra daha 1115 yılında I. Alexios Komnenos, Baklan yakınlarındaki Beşparmak Dağlarında bulunan Türkmenleri buradan atabilmek için bölgeye askeri kuvvetler göndermişti. Gönderilen Bizans kuvvetleri, bu dağlardaki Türkmenlere karşı büyük bir katliam gerçekleştirmiştir. Sonraki yıllarda da yine aynı bölgeye Bizans üzerinden birkaç kez daha Bizans kuvvetleri gönderilmiş ve Çivril ovasını kuşatan dağlardaki Türkmen unsurları bölgeden atılmaya çalışılmıştır.

Ancak görülen o ki Bizans'ın, Denizli'nin kuzeyindeki Türkmen unsurlarını temizleme çalışmaları çok da başarılı olamamıştır. Nitekim Manuel Komnenos, 1146 yılındaki Konya seferinden dönerken Çivril yakınlarında, muhtemelen ovadaki zengin Bizans şehirlerini (Honaz, Pamukkale, Laodikeia) ve mümbit Lykos Vadisini yağmadan dönen Türkmen kitleleri ile karşılaşmıştır. Hatta onlarla ufak çaplı bir mücadele içerisine de girmiştir. Ayrıca 1148 yılında Honaz Dağında, II. Haçlı ordularına büyük darbe vuran Türkmenlerin de Denizli çevresinde yaşayan Türkmenler olduğunu hesaba katmak durumundayız.

Bütün bu veriler çerçevesinde şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki Denizli'nin kuzeyinde ve doğusundaki bölgeler, 1176 yılında yoğun ve güçlü bir Türkmen varlığına ev sahipliği yapmakta idi. Nitekim Manuel Komnenos da Miryokefalon savaşı ile sonuçlanan harekâtı sırasında Honaz'ı bütün hazırlıklarını gözden geçirmek için son merkez olarak belirlemişti. Buradan hareket ettikten hemen sonra Türk yurtlarına gireceğini bilmekte idi. Gerçekten de Bizans orduları, Honaz'dan hareket ettikten hemen sonra Türkmenlerin yoğun baskısına maruz kalmıştır. Dolayısıyla Bizans kuvvetleri, Türklerle karşılaşmak için Isparta veya Konya yakınlarına kadar gitmek durumunda değildir. Honaz yakınlarından itibaren yoğun Türkmen saldırılarına ve tacizine

maruz kalan Manuel Komnenos, en yakın karargâhlarından birisi olan Khoma'yı hedeflemiş ve oraya yönelmiştir. Buradan da Sandıklı ovasına çıkabileceği en kestirme yol olan Kufi vadisini kullanmak zorunda kalmış; ancak bu vadide uğradığı pusu sonunda da en ağır yenilgilerinden birisini almıştır. Bölgenin tarihi olayları ve demografik yapısı incelendiğinde elde edilen sonuçlar bize, Miryokefalon Savaşının yeri olarak Çivril yakınlarını işaret etmektedir.

Prof. Dr. Muharrem KESİK
İstanbul Üniversitesi

Bizans İmparatorluğu ile Türkiye Selçukluları arasındaki ilişkiler, Süleymanşah ve kardeşlerinin 1073 yılı itibariyle Anadolu sınırlarında görülmeleriyle başlar. İmparator I. Aleksios Komnenos'un Haziran 1081 tarihinde Süleymanşah ile imzaladığı Drakon Suyu Antlaşması, tarafların resmen birbirini tanımasını sağlamıştır.

Süleymanşah'ın vekil hükümdarı Ebu'l-Kâsım'ın İstanbul'a giderek I. Aleksios Komnenos ile antlaşma yaptığı ve daha sonraki yıllarda Sultan I. Kılıç Arslan'ın da İmparator I. Aleksios ile arasını iyi tuttuğu

anlaşılmaktadır. Sultan I. Mesud'un saltanat yıllarında bazen savaş hâlinde bazen de barış hâlinde olan taraflar kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmişlerdir. Bu zamanda İmparator Manuel Komnenos'un Konya'ya karşı 1146 yılında düzenlemiş olduğu kuşatma sonuçsuz kalmış ancak bu olay sonunda aynı yılda (1146) taraflar uzun sürecek önemli bir antlaşmaya da imza atmayı başarmışlardır.

Sultan II. Kılıç Arslan'ın da saltanatının ilk yıllarında Türkiye Selçuklu Devleti'nin gücünü kırmayı ve onu zayıf düşürmeyi hedefleyen bir politika izleyen İmparator Manuel, güçlü bir ittifak tesis etmişti. Sultan II. Kılıç Arslan, tamamen aleyhine olan ve kendisini çok güç bir duruma sokan bu ittifakı ancak 1162 yılında İstanbul'a giderek İmparator Manuel'in tüm taleplerine olumlu cevap vererek dağıtabildi. Taraflar arasında imzalanan 1162 İstanbul Antlaşması bir müddet sonra bozuldu. Çünkü Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, Anadolu'da Türk birliğini sağlamış güçlü bir Türkiye Selçuklu Devleti istememekteydi. Bu nedenle Sultan II. Kılıç Arslan'a karşı kabul edilemez talepler ile elçiler gönderdi ve 1162 Antlaşması'nda verdiği sözleri yerine getirmesini istedi. Ancak sultan buna yanaşmadı ve taraflar arasında yaşanan siyasî gerginlik giderek büyüdü, sonunda da büyük bir askerî sefere dönüştü.

Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ve Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan arasında 17 Eylül 1176 tarihinde meydana gelen savaşı Selçuklular kazandı ve Bizans'ın Türkleri Anadolu'dan atma hayallerinin sona erdirilmesi sağlandı. Ancak kaynaklardaki birbiriyle tutarsızlık gösteren kayıtlar nedeniyle savaşın nerede yapıldığına dair görüşler zaman içinde tarihçileri, araştırmacıları ve akademisyenleri bir türlü çözülemeyen bir problemin içine sürükledi. Belki de Türk tarihi üzerinde bu kadar çok tartışma yapılmış ve yazı yazılmış başka bir konu yoktur.

Miryokefalon Savaş Alanı

Bu problem ilk defa 1883'te Ramsay'in araştırmalarıyla gündeme gelmiş, özellikle de son 60-70 yılda hararetle tartışılarak ilim âleminde tam bir fikir ayrılığına neden olmuştur. Yurt çapında pek çok çalıştay, seminer ve sempozyum düzenlenmiş olmasına karşın bir netice elde edilememiştir. Üniversitelerin, Tarih Kurumu'nun, belediyelerin ve Kültür Bakanlığı'nın sorunu çözmeye yönelik çabaları da yetersiz kalmıştır.

Malazgirt Zaferi'nden 105 yıl sonra yine Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'na karşı kazanılmış önemli bir zafer olan Myriokephalon Savaşı'nın nerede cereyan ettiği konusu uzun yıllar akademisyenler ve araştırmacılar arasında tartışılmıştır. Birçok yer adı öne sürülmüş ve halen de yeni yeni ihtimaller üretilirken bazen de bilimsellikten uzaklaşarak mikro milliyetçilik hissiyatı içinde gerçek dışı iddialar da kendini göstermiştir. Sonu gelmeyen tartışmalar, savaşın kutlanmasına engel olduğu gibi zaferin öneminin genç nesillere aktarımını da önlemiştir. Yaşanan kısır tartışmalar kimi akademisyenlerin ve bazı araştırmacıların, şehir, ilçe ve köylerde bulunan idarecilerin dahi birbirine cephe almasına ve hatta küsmesine yol açmıştır.

Bugüne kadar yazılan makalelerden anlaşıldığı üzere bu konu hakkında ortaya atılan iddiaların sonu gelmeyecek gibi görünüyor. Çünkü yapılan çalışmaların bir bölümü subjektif olup daha en başından belli bir coğrafyaya sonuçlandırmak üzere odaklanılmış çalışmalardır. Farklı disiplinlere mensup akademisyenlerin konuya yaklaşımları ve ortaya koydukları bir görüşü daha sonradan değiştirerek yeni bir iddia ile gündeme gelmeleri, bu karmaşıklığı daha da içinden çıkılmaz hâle getirmiştir. Kontrolsüz yapılan sempozyum ve yayımlar, kalemi eline alan herkesin makale yazdığı, savaş alanı ille de benim yönetimim altında bulunan topraklarda kalsın diye uğraşan devlet yetkilileri ve idarecileri derken cânım konu içinden çıkılmaz bir kördüğüm hâline getirildi. Tarih ilmi olayları değerlendirirken tarafsızlığı birinci planda

tutar. Gerçek tarihçi de böyledir. Yani olayları değerlendirirken tarafsızdır. Olayları kendi zâviyesinden yorumlamaz, tarih ilminin metodolojisine uygun olarak değerlendirir. Yazarken kendi vilayetine, kendi köyüne, kendi kurumuna iltimas yapamaz! Savaş mahallinin Denizli’de, Afyonkarahisar’da, Konya’da veya Isparta’da bulunmasından daha önemlisi, “Bu savaşın ve sonunda gelen zaferin mâna ve değerini idrak edebilmiş miyiz? Buradan gereken dersleri çıkarabilmiş miyiz?; Gelecek kuşaklara aktarabilmiş miyiz?; Zaferi lâyıkiyla anıp kutlayabilmiş miyiz?; Savaşı ve zaferi ulusa ve dünyaya yaptığımız mükemmel yayınlarla tanıtabilmiş miyiz?” Asıl bunların sorgulanması gerekiyor.

Savaş yerini tartışmaktan 70 yıldır zaferi yurt sathında doğru dürüst kutlayamıyoruz. Bazen kaynaklar sizi sonuca ulaştıracak doneleri veremeyebilir. Ya da aynı konuda bilgi veren önemli kaynaklar birbirleriyle çelişebilir. Bu durumda da yapılacak işler bellidir. Kaynaklar veya şehirler üzerinden hiziplere ayrılmaya gerek yoktur. Mutlaka tarih metoduna uygun bir şekilde kaynakların tahlile tabi tutularak elenmesi ve en güvenilir olanın tercih edilmesi yoluna gidilmelidir. Bir kaynak çağdaş olabilir ama buna rağmen güvenilir olmayabilir. Çok ciddi ve önemli bir kaynak olabilir ancak o konu hakkında doğru bilgi vermeyebilir. 100 konu hakkında mükemmel bilgi verir ama 101. konu hakkında yeterli, doyurucu ve doğru bilgi sunmayabilir. Bunlar bu alanda bizlerin sürekli karşılaştığı durumlardır. Siyasî tarih bilgisi yetersiz kalıyorsa coğrafya-topografya, coğrafya yetersiz kalıyorsa arkeoloji devreye girebilir. Gereken her şey yapılmasına rağmen varılan sonuç gerçekten de hatalı olabilir. Ancak şunu unutmayalım ki, biz savaşın nerede yapıldığını tespit edememiş olsak bile böyle bir zafer yaşandı ve bu yüzde yüz gerçek. O hâlde bu zaferi kutlamak yerine neden her sene nerede yapıldığını tartışıyoruz. Aslında belli bir noktadan sonra yapılanlar, savaş yerinin bulunmasını

Miryokefalon Savaş Alanı

engellemeye yönelik faaliyetler gibi karşımızda duruyor. Âdeta bana yâr olmuyorsa başkasına hiç olmasın mantığında hareket ediliyor. Oysaki bu zafer, bu milletin ortak bir değeridir. Bu zafer, bu milletin bayramıdır. Onu sadece 81 ilden birisi kutlamayacak, herkes kutlayacaktır.

Savaşın tarihini kaydeden en önemli kaynağın Niketas Khoniates'in eseri *Historia* olduğundan kimsenin şüphesi yoktur. Bu kaynağın kayıtları titizlikle incelendiğinde Bizans ordusu Homa (Gümüşsu)'ya kadar gelmiş ve buradan sonra yazarın ifadesiyle Myriocephalon yıkık kalesinden geçilerek savaşın cereyan ettiği dar geçide (boğaza) girilmiştir. O hâlde adı geçen Bizans kaynağına göre savaş, Homa yakınlarında bir noktada vuku bulmuştur. Bir diğer Bizans tarihçisi Ioannes Kinnamos'un eseri *Historia*, tam müellifin Myriocephalon Savaşı'nı anlatacağı yerde kesilmektedir. Yazarın burada konuyu hatta cümlesini tamamlamadan eserini bitirdiği düşünülemez. O hâlde bu kısımlar günümüze kadar gelemedi, ya da çalındı, yakıldı veya buna benzer bir tahribata uğradı. Kitabın bu kısımlarının sonradan ortaya çıkması muhtemelen pek çok problemin çözümüne yarayacaktır. Bu konudaki ümitlerimizi hâlen sürdürmekteyiz. Bu Bizans kaynağının son sayfasında yer alan bilgilere bakınca da savaşın Homa yakınlarında bir yerde cereyan ettiği anlaşılıyor. Kinnamos, elimizdeki mevcut bu son sayfada: *"...Böylece imparator Laodikeia ve Menderes Nehri çevresindeki bölgelere yolculuk yaptı. Niyeti bütün ordusunu Konya kuşatması için kullanmaktı."* diyerek dikkatleri yine Denizli ve çevresine çekmektedir. Bu iki kaynak da Türkiye Selçuklu Devleti – Bizans İmparatorluğu ilişkilerinin aydınlatılmasında öncülü olan Anna'nın *Alexiad'*ı ile birlikte başlıca önemli kaynakları oluşturmaktadır.

Biz daha öğrencilik yıllarımızdan itibaren bu konuya ilgi göstermek suretiyle literatürde yayımlanan hemen hemen tüm eserleri, makale

ve bildirileri okuyup-inceleyerek takip etmeye çalıştık. Asistanlık yıllarımızda ise asistan olarak kendilerine hizmet ettiğim çok kıymetli hocalarım Prof. Dr. Erdoğan Merçil, Prof. Dr. Işın Demirkent ve Prof. Dr. Abdülkerim Özaydın ile konuyu sık sık müzakere ettik. Öğretim üyesi olduğum dönemin başlarında ise savaş alanını (iddia edilen) görmediğim için Prof. Dr. Abdulhâluk Çay'ın bu konuda bir doktora tezi yazmış olması nedeniyle doğrudan onun "*Karamıkbeli*" görüşünü esas alarak derslerimde ve yazılarımda kullandım.

Savaş yeri konusunun çok tartışılan ve bir sonuca varılamayan, son derece netameli bir konu olduğu ortadaydı. Bu nedenle meseleye yeterince nüfuz edemediğim hatalı olabilecek bir yayın yapmak istemedim ve hep çıkan yayınları takip etmeyi uygun buldum. Henüz savaş alanı olarak gösterilen coğrafi mevkileri de gezememiştim. Bu durumda bir yayın yapmak doğru olmazdı. Bizim bu durumumuz, ülkemizde yapılan toplantılara davet edilmemizi engelledi herhâlde. Ancak biz 1999 yılında, II. Kılıç Arslan Dönemi'nin öncülü bir devre olan ve Bizans İmparatorluğu ile yoğun ilişkilerin yaşandığı bir dönemi oluşturan Sultan I. Mesud Dönemi'ni doktora tezi olarak tamamlamış ve başarılı olmuştu. Bu doktora sürecinde Bizans-Türkiye Selçuklu ilişkilerine iyice nüfuz etme imkânı bulduk. 2003 yılında bu tezimiz Türk Tarih Kurumu yayımları arasından çıktı. Sonraki yıllarda Türkiye Selçuklularında Ordu ve Savaş konusuna yönelerek literatürde *At Üstünde Selçuklular* adıyla tanınan çalışmamızı yaptık. Burada Selçukluların savaş tarzını, ordu düzenini, savaş hile ve taktiklerini, askerin kullandığı silahları yeterince çalışarak uzmanlaştık.

Artık döneme, dönemin kaynaklarına, Selçuklu-Bizans ilişkilerine, Selçukluların savaş sistemine, Bizans'ın Anadolu üzerindeki siyaset ve emellerine, Bizans'ın savaş tarzına yeterince âşinalık kazanmıştık. Tek eksikliğimiz coğrafyayı incelememiş olmaktı. 2017 yılından itibaren bu konuda da ilerleme kaydettik. 2017-2021 yılları arasındaki süreçte

Miryokefalon Savaş Alanı

pandemi koşullarına rağmen ısrarla iddia edilen şehirlere seyahatler yaptık. Bilimsel toplantılara katıldık ve görüşlerimizi dile getirdik. Bu konu ile ilgili ilk yayınımızı da 2017 yılında Konya’da katıldığım bir çalıştay sonrasında yaptık. “*Myriocephalon Zaferi Öncesinde Konya’yı Hedef Alan Askerî Seferler ve Yolları*” başlıklı tebliğimiz ile Bizans imparatorlarının Konya’yı hedef alan seferlerinin inceliklerini, askerî güzergâhlarını incelemeye çalıştık. Bu çalışma ile Bizans ordularının Konya istikametinde yol alırken nelere dikkat ettiklerini “*Konya Kuşatmaları*”nda değişmez hareketlerin neler olduğunu anlatmaya, bu güzergâhta Akşehir’in kritik bir nokta olduğunu vurgulamaya gayret ettik ve olayları değerlendirirken kaynaklara nasıl yaklaşmamız gerektiği hakkında bilgiler verdik. Ayrıca Niketas Khoniates’in eseri dışındaki kaynaklarda yer alan bilgilere de dikkat çekmek istedik.

Ancak bunu yaparken savaş yeri hakkında belli bir yeri işaret etmekten kaçındık. Çünkü henüz görüp incelememiz gereken mevkiiler vardı. 2017’de ilk kez görüp incelediğim Bağırsak Boğazı’nın, Khoniates’in eserinde ayrıntılı olarak tasvir edilen savaş yeri ile benzeşmediğini fark ettim. Özellikle Kinnamos’un eserinde ve Süryani Mikhail’in *Vekâyinâmesi*’nde yer alan kayıtlara dayanılarak iddia edilen “*Bağırsak Boğazı*” ihtimali bende büyük ölçüde zayıflamış oldu. 2019’da Düzbel ve Kızılören, 2020’de Çivril-Işıklı/Kufi Boğazı hattını ayrıntılı bir şekilde gezdik, Sarıbaba Tepesi’ne çıkarak incelemelerde bulunduk. 2021 yılında Kumdanlı, Karamıkbeli, Uluborlu, Gelendost, Yalvaç, Eğirdir Gölü çevresi, Çay, Aşağı Kaşıkara, Yukarı Kaşıkara, Eldere, Menderes’in kaynakları, Gümüşsu, Çardak, Dinar, Işıklı kasabası, Işıklı Gölü vb. birçok yeri gezip inceledim. Bu arada 2019’da Kızılören’de düzenlenen *Miryokefalon Savaşı Kızılören Çalıştay*’na katılarak bu toplantıda da görüşlerimizi dile getirme fırsatı bulduk. Çalıştay öncesinde de Kızılören ve Düzbel’de araziye gezerek incelemeler yaptık.

Konuyla ilgili fikir ve düşüncelerimizin artık yeterince olgunlaştığına kanaat getirerek Myriocephalon Zaferi'nin tarihini yazmaya ve savaş yeri konusundaki görüşlerimizi yazıya dökmeye karar vererek 2021 yılı başlarından itibaren konu ile ilgili kitabımızı vücuda getirmeye çalıştık. Kitabımız inşallah çok yakın bir tarihte yayımlanmış olacak. Araştırma ve incelemelerimiz sonucunda savaş yerinin Denizli ili Çivril ilçesi Işıklı (Eumenia Antik kenti) kasabası sınırları içerisinde bulunan "*Kufi Çayı Boğazı*" olduğuna karar verdik. Myriocephalon Kalesi'nin de geçidin yakınında bulunan Eumenia antik kentinin¹ kalıntılarının bulunduğu bugünkü Işıklı kasabası Sarıbaba Tepesi'ndeki Eumenia Kalesi olduğunu tespit ettik.

¹ Denizli ilimize bağlı ilçe merkezi Çivril'in doğu yanında bucak merkezi Işıklı'nın eski adını taşıyan ilkçağ kent-i. Eumenia'nın kurucusu Bergama Kralları Eumenes'lerden biri olduğu için "*Eumenes Yurdu*" anlamındaki "*Eumenia*" adını almıştır (Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993, s. 260).

Miryokefalon Savaş Alanı

Mustafa YILMAZ
Araştırmacı-Yazar

Dar'us Sugur'un Sahibinin Arandığı Savaş "Myriocephalon"

Myriocephalon Savaşı'nın nerede ve nasıl yapıldığı konusuna girmeden önce Anadolu'da Selçuklu-Bizans siyasi görünümünden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. I. Mesud döneminde, Denizli çevresinde Bizanslılar ile Selçuklular arasında ciddi mücadeleler olmuştu. Fakat her iki taraf da bu mücadelelerden bir sonuç elde edememişti. Buna mukabil iki taraf arasında bir barış dönemi başlamıştır. Bunun en güzel örneği II. Haçlı seferi sırasında gerçekleşir. Bu sefer sırasında zaman zaman Türkler ve Bizanslılar beraber hareket ederler. Fakat I. Mesud'un 1155 yılında ölmesiyle başlayan iyi ilişkiler

bozular. Sultanın ölümünden sonra ilk saldırı hareketi Bizans imparatoru Manuel Komnenos tarafından yapılmıştır.

I. Mesud'un ölümünden sonra Türklerdeki veraset sistemindeki belirsizlik yüzünden kardeşler arasında taht kavgaları ortaya çıkar. Bizans imparatoru Manuel bu durumdan faydalanmaya çalışır. 1157 yılında Alaşehir üzerinden Denizli yöresine doğru girmiş ve Türkmen yurtlarını yağmalayıp geri çekilmiştir. Fakat Manuel, iyi bilmektedir ki bu saldırıdan sonra Türkmenler ani baskın hareketleri gösterecektir. Bu amaçla Homa (Gümüşsu) ve Khonai (Honaz) istihkâmlarını tahkim ettirmiştir. Zira bölgenin en önemli şehri olan Laodikeia'yı muhafaza etmek oldukça zordu. Onun yerine etraftaki daha küçük kaleleri güçlendirerek bölgenin savunması sağlanacaktır.

Bizans İmparatoru Manuel'in bu saldırısından sonra Türkler kısa bir süre akınlarına ara verdiler. Çünkü Bizans saldırısından sonra Türkmenlerin toparlanması için zamana ihtiyaçları vardı. Bunun yanında istihkâmlar sebebiyle Laodikeia'ya doğru akınlar yapamıyorlardı. Fakat Türkmenlerin batıya doğru ilerlemeleri gerekiyordu. Çünkü doğudan sürekli Türk akınları devam ediyor, birbirlerini öteleyen Türkmenler, Bizans sınırına doğru ilerliyorlardı. Ama istihkâmlar sebebiyle duraklayan Türkmenlerin batıya ilerlemesi için yeni bir yol gerekiyordu. Türkler bu yolu bulmakta gecikmediler. Karaağaç ovasının güney tarafındaki Phileta'yı (Dodurga) alarak bugün Cankurtaran mevki olarak bilinen istikametten Laodikeia'ya ani saldırılar yapmaya başladılar. Bu saldırılar sonucu birçok ganimet toplayarak geri döndüler. Böylece Bizans İmparatoru'nun yapmış olduğu akınının öcü alınmış oldu (1158).

Bu tarihten sonra Bizans ile Selçuklular arasında olumlu ilişkiler yeniden gelişmeye başladı. Hatta 1162 yılında iki devlet arasında anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre;

Miryokefalon Savaş Alanı

- *“II. Kılıçaslan; İmparatorun düşmanlarına düşman olacak, onlarla savaşıacak,*
- *Bizans'tan son yıllarda aldığı şehir ve kasabaları iade edecek,*
- *Türkmenlerin hudut bölgelerinde yaptığı akınları engelleyecek,*
- *Gerektiğinde Bizans ordusuna kuvvet gönderecek”.*

Bizans İmparatoru bu anlaşmayla doğu sınırını kısmi olarak güvence altına almıştır. Böylece o dönemde Balkanlarda başlayan olaylara karşı daha rahat hareket etme şansı yakalamıştır. 1162'de başlayan iyi ilişkiler dönemi, 1174 yılına kadar devam eder. Bu tarihler arasında, Bizanslılar Laodikeia'nın istihkâmlarını yeniden yaptırma ihtiyacı duymamıştır. Bu nedenle şehir ani bir saldırıya açık duruma gelmiştir.

Türkmen gruplar, Selçukluların anlaşmasına rağmen sürekli olarak batıya doğru ilerleyişlerine devam ettiler. Bizans imparatoru, Balkanlardaki meselelerle uğraşmaktan Anadolu ile pek uğraşamıyor bu nedenle sultandan sürekli anlaşma şartlarına uymasını talep ediyordu. Sultan II. Kılıçaslan bir yandan Türkmenlerin batıya ilerleyişine seviniyor bir yandan da anlaşmaya uymaya çalıştığını Bizans imparatoruna iletliyordu.

1174 yılından itibaren, Bizanslıların Eskişehir istihkâmlarını yapmalarına mani olmak için Türkmenler akınlar yapmaya başladılar. Bu akınlar Eskişehir istikametinden Denizli'ye kadar ilerliyordu. Türkmenler bu akınlardan bol ganimet ve esir toplayarak geri dönüyorlardı.

Bizans imparatoru Manuel, Türkmen akınlarını durdurmak için sefer hazırlıklarına başladı. Bu hazırlıklar, yıllar önce Diogenes'in hazırlıkları gibi geniş kapsamlı idi. Selçuklu tarafında ise Alpaslan gibi kudretli bir Selçuklu hükümdarı olan II. Kılıçaslan bulunuyordu. Bu iki hükümdarın, 1174 ve sonrasındaki çekişmeleri, iki devlet arasında yeni bir kırılma noktasına doğru gitmekte idi.

Bizans İmparatoru her türlü hazırlığını tamamlayarak savaşa hazır duruma geldi. Ama II. Kılıçaslan savaşa pek yanaşmamaktadır. Hatta savaşı önlemek için on iki yıldır devam eden sulhun yenilenmesi için elçi göndermiştir. Fakat Manuel gelen elçiye olumsuz cevap vererek II. Kılıçaslan'a ağır suçlamalarda bulunmuştur. II. Kılıçaslan sulh niyetindedir fakat Manuel buna yanaşmamaktadır. Claude Cahen de "Sultan'ın savaşa isteyerek girmediğini, zorlandığını belirtmektedir."

Bizans İmparatoru, anlaşmaya yanaşmamış ve ordusunu hazırlayarak 1176 yılında İstanbul'dan hareket etmiştir. Bizans ordusunun sayısı ve ağırlıkları hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Osman Turan'ın, Kinnamos, Süryani Mihail ve Ibn-ül Azrak'tan verdiği bilgiler doğrultusunda, bu sayılar sırasıyla 3000, 5000 ve 70.000 araba ve 700.000 süvariden oluşmaktadır. Bu sayıların abartılı olduğu görülmektedir. Ama ordunun büyüklüğü hakkında bize bilgiler vermesi yönüyle önemlidir.

II. Kılıçaslan ise kendi birliklerinden oluşan ve aralarında Türkmenlerin de yer aldığı, hızlı hareket edebilen, güçlü bir ordu oluşturmuştur. Bizans kaynakları Sultan'ın şarktaki hükümdarlardan yardım aldığını beyan etseler de bunu ispatlamak oldukça zordur. Bu ordu içinde Türkmenlerin, önemli bir yer tuttuğu muhakkaktır. Çünkü kendilerine vatan arayan bu göçmen gruplar, Bizans İmparatorluğunu yenerek kendilerine yurt bulmak ümidiyle hareket etmiştir.

İmparator Manuel, İstanbul'dan hareket ederek Eskişehir bölgesine gelir. Fakat bir anda, Eskişehir yolunu takip etmek yerine Denizli istikametine yönelir. Böylece imparator, Selçukluları gafil avlamayı düşünmüş; bu istikametten hareketle başkent Konya üzerine yürümeyi amaçlamıştır. II. Kılıçaslan ise meydan muharebesinden kaçınmıştır. Askerlerinden küçük birlikler kurarak düşmanın sağ ve solundan çapul yaptırıp yıpratmağa, köyleri ve iaşe imkânlarını tahribe çalıştı. Sınırları dolduran sayısız Türkmenler de beş on bin kişilik birlikler halinde

Miryokefalon Savaş Alanı

düşmanı yürüyüşte veya ordugâhlarında hırpalıyordu. Bizans ordusunda bir de salgın hazım hastalığı baş göstermişti. Bu salgın Bizans ordusunu oldukça yıpratmıştır.

Bizans ordusu, Denizli'den hareketle Menderes yukarılarından Homa ve oradan da "Myriokephalon" denilen dar ve sarp bir vadiye girdi. II. Kılıçaslan bu arada bir barış teklifinde daha bulundu fakat İmparator teklifi yine reddederek sulhun ancak Konya'ya ulaştığı zaman yapılacağını bildirdi. II. Kılıçaslan bu barış teklifinin reddilmesiyle savaşın kaçınılmaz hale geldiğini görmüş, Myriokephalon vadisinin çıkış noktasına bir pusu hazırlamıştır. İmparator pusudan habersiz vadinin "Tzibritze Geçidi" denilen çıkış yerine doğru hareket etmiş, fakat Sultan'ın ani saldırısına maruz kalmıştır. Bizans ordusu bu dar vadide Türklerin saldırısına direnmelerine rağmen sayısız kayıp vermiştir. Geri çekilmek isteyen Bizans ordusu, arkadan da çevrilerek ağırlıkları yağmalanarak dağılmıştır. Böyle bir sonucu beklemeyen Manuel, gece yarısına kadar dayanmış fakat ordusunun dağıldığını görmesi O'nu, sulh teklifini kabul etmesine sebep olmuştur. Hazırlanan sulha göre Eskişehir ve Sublaion istihkâmlarının yıkılması ve savaş tazminatı ödenmesi şartı ile barış yapılmıştır.

Myriokephalon Savaşı'nın Nerede Yapıldığı Meselesi

Myriokephalon Savaşı'nın nerede yapıldığı meselesi yıllardır tarih camiasını uğraştıran bir meseledir. 19. yüzyılda başlayan çalışmalar, günümüze kadar sürmüş ama tam anlamıyla bir sonuca ulaşılmamıştır. Bu çalışmamızda şimdiye kadar ortaya atılan teorileri göz önüne alarak savaşın Denizli ile bağlantısı konusunda bir değerlendirme yapmaya çalışacağız. Ayrıca yeni bir teori de ortaya koyarak, savaşın Denizli il sınırları içinde olduğunu ispata çalışacağız.

Düzbel Teorisi: 1883 yılında, Oxford Üniversitesinden İngiliz klasik diller uzmanı ve tarihçisi profesörler W. M. Ramsay ve Sterrett, Bizans ordusunun bu hareket üssü olan Sublaion Kalesi'nin bulunduğu Homa'ya gelmiş ve burada bir boğaz ve bir kale aramışlardır. Yerli halk ile iletişime geçerek eski bir duvar parçasından hareketle burasının Myriokephalon Kalesi olduğunu öne sürmüşlerdir. Düzbel'in doğudaki iki kanadından güneydoğu yönünde uzanıp Kızılviran'a giden değirmen boğazını, Tzybritze kabul etmişlerdir. Fakat sonraları Ramsay, görüşünde değişiklik yapmıştır. Özellikle W. Tomashcek etkisiyle fikir değişikliğine gitmiştir.

Kumdanlı Teorisi: Ramsay, Tomasheck'ten etkilenerek bu yerin Kumdanlı olabileceğini iddia etmiştir. Bu görüşe daha sonra Osman Turan da katılmıştır.

Karamik Beli (Bataklığı) Teorisi: 1976 yılında iyi bir tarihçi olan Alman Büyükelçisi Ekkehard Bickhoff tarafından VIII. Türk Tarih Kongresi'ne sunulan Bildiride iddia edilmiştir. Karamik Beli, Afyonkarahisar'ın Çay ilçesinde bulunan Karamik Köyü yakınlarındadır. Bununla beraber Devlet Eski Bakanı olan Abdülhaluk Çay, 1984 yılında çıkardığı kitabında bu konudan ayrıntılı bir şekilde bahsetmiş ve savaşın Karamik Beli'nin güney yamacında olduğu konusunda tespitlerde bulunmuştur.

Kufi Çayı Vadisi Teorisi: Bu tezi ortaya atanlar, savaşın geçtiği yerin Denizli Çivril yakınlarındaki Kufi Çayı Vadisi olduğunu iddia etmişlerdir. Bu tezin baş savunucuları Kudret Ayiter ve Bilge Umar'dır.

Çardak Geçidi Teorisi: Tanınmış bir oryantalist olan F. Teashner, İslam Ansiklopedisi'nin İngilizce baskısında, savaşın Denizli'nin Çardak ilçesi ile Afyonkarahisar'ın Dazkırı ilçeleri arasındaki Çardak geçidinde yapıldığını iddia etmiştir. Ama savaşın Khoniates'in tarif ettiği geçitle alakası yoktur.

Gelendost Teorisi: Bir polis memuru olan Gelendostlu Hüseyin Şekercioğlu, emekli olduktan sonra tarihe merak sarmış ve savaşın Gelendost'ta yapıldığını iddia etmiştir. Bu teorinin bölge halkı tarafından da benimsendiği görülmektedir. Her yıl 17 Eylül tarihinde burada kutlamalar yapılmaktadır.

Bağırsak Boğazı Teorisi: Prof. Dr. Mehmet Akif Ceylan ve Doç. Dr. Adnan Eskikurt önderliğinde ortaya atılmış bir teoridir. Son yıllarda üzerinde çok fazlaca çalışma yapılmıştır.

Myriocephalon Savaşı'nın Türk ve Anadolu tarihi bakımından önemli sonuçları vardır. Bu nedenle yıllardır bu savaş üzerine araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların ana konusunu, savaşın nerede yapıldığı meselesi oluşturmaktadır. Myriocephalon Savaşı'nın nerede yapıldığına dair en önemli kaynak o dönemden kalmadır. Niketas Khonitas'ın "Historia"sı, temel alınarak birçok teori ortaya atılmıştır. "Kumdanlı, Karamik Beli, Gelendost, Kufi Çayı ve Çardak Geçidi teorileri" en çok rağbet görenler arasındadır. Çardak Geçidi teorisi hariç diğer bütün teoriler Homa merkez alınarak Isparta'ya doğru, Akdağlar boyunca uzanan dağlar etrafında toplanır. Çardak Geçidi teorisi ise yer olarak bunlardan ayrılır.

Tüm teoriler dikkatlice incelendiğinde en büyük sorun, savaş sadece bir vadi içerisinde aramış olmamızdan ve Bizans savaş stratejilerinden uzak teoriler ortaya koymamızdan kaynaklanmaktadır.

Sorunsallardan biri olan vadi çıkmazından sıyrılarak farklı bir şeyler ortaya koymamız gerekiyor. Türklerin en büyük savaş stratejisi olan vur kaç taktiği Bizans ve Haçlılar ile yapılan hemen hemen tüm savaşlarda kullanılmıştır. Miryakefelon Savaşı'nda da Bizans ordusu Honaz'dan hareket ettikten sonra, bu taktiğin Türkler tarafından uygulandığı muhakkaktır. Honaz sonrasında, küçük birlikler halinde, Bizans ordusuna tacizde bulunan Türklerin, Bizans İmparatoru'nun ordu güzergâhını değiştirmesine neden olduğu fikri üzerinde çalışmalar yapmak gerekir. Türkler vur kaç taktiği ile Bizans ordusunu istediği alana doğru sürüklemeyi başarmıştır. Söylediğimizi kanıtlayan en önemli veri Bizans ordusunun su ihtiyacını karşılamak için kuyuları kullanma zorunluluğudur. Bizans ordunun hareket sahasındaki tüm içme kuyularının zehirlenmiş (contiminate) olması, Bizans ordusunun en büyük sorunu olmuştur. Çünkü Bizans ordusunda ciddi bir hazımsızlık hastalığı baş göstermiştir.

Diğer bir sorunsal da dile getirdiğimiz Bizans savaş stratejileri üzerine bir varsayımın hiç dillendirilmemiş olmasıdır. Bizans-Selçuklu savaşları incelendiğinde, Bizans ordusunun ana kol dışında Selçuklu ordusunu şaşırtmak için farklı bir kolu da alana sürdüğü görülür. Kaynaklar, Miryakefelon Savaşı'nda, ana kol dışında başka bir yan kol birliğinden hiç bahsetmez. Fakat Bizans ordusu gibi bin yıllık bir geleneğe sahip bir ordunun sadece bir ana koldan Konya'ya doğru ilerlediğini söylemek, kendimizi aldatmak olur. Bu nedenle, Bizans ordusunun belli bölgelerde yan birliklere ayrılarak hedeflenen merkezlere gittiği ve Selçuklu ordusu hakkında bilgiler toplamaya çalıştığı muhakkaktır. Honaz sonrasında Bizans ordusunun, Konya öncesinde ulaşabileceği en güvenli nokta Homa'dır.

Honaz sonrasında Homa'ya gidilebilecek iki farklı yol mevcuttur. Bu yollar, bugün Kaklık ismiyle anılan bölgede ayrışır. Birinci yol Kaklık Kılıç Deresi üzerinden Baklan ve Çivril'e, oradan Homa'ya ulaşırken; diğer

Miryokefalon Savaş Alanı

yol Kaklık, Lampis, Dazkırı ve Karağaçkuyusu üzerinden Homa'ya ulaşır. Bizans ordusunun bu iki güzergâh üzerinden de kuvvet gönderebileceği fikri şimdiye kadar kaleme alınmamıştır.

Biz bütün bu teorileri inceledikten sonra, savaşın nerede yapıldığı meselesine nasıl cevap bulunması gerektiğini aşağıda maddeler halinde sıralamaya çalışacağız.

1. Bizans savaş stratejileri hakkında yapılan çalışmalar incelenerek Miryakofolon Savaşı üzerine teoriler geliştirmek,

2. Bizans savaş güzergâhı üzerinde kullanılan su kaynakları ve kuyularının tespitini yapmak,

3. Anadolu'daki yer isimlerinin değişim süreçlerinin incelenmesi (örneğin, Bizans'taki Khoma'nın Selçuklularda Homa olması, Laodikeia kentine Lâdik ismi verilmesi ya da Khonai kentine Honaz ismi verilmesi gibi),

4. Savaşın yapıldığı yerlerde yüzey araştırmalarının yapılması,

5. Savaşı bir vadiye sıkıştırmaktan kurtararak yeni teoriler üretilmesi,

Niketas'ın Historia'sında geçen şu cümleler bizi destekler "Türkler görünmeye başlamışlardı. Küçük çarpışmalarla Bizans'a saldırmaktaydılar. Bunlar Bizans'ın önünden giderek, ordunun hayvanlarına yem bulamamaları için de kaynak ve kuyuları kirletiyorlar; bunun yanında Bizans ordusunda salgın halini alan bir hazım hastalığından mustarıptı"

6. Dönemin kaynaklarının yeniden çevirilerinin yapılması.

7. Bizans ve Selçuklu sınırlarının tespiti,

Yukarıda sıraladığımız sorunsalları artırmak mümkündür. Fakat ana hatları ile savaşın yeri konusundaki çelişkileri bitirme açısından önemli görmekteyiz.

Miryakefolon Savaşı'nın yeri konusunda bu kadar kafa karışıklığı varken yeni teoriler ortaya koymak oldukça zordur. Çünkü bunlar yeni karışıklıkları da beraberinde getirecektir. Savaşın gelişim süreci ve Niketas'ın cümlelerinden hareketle savaşın Çivril sınırları içerisinde olduğu muhakkaktır. Fakat burada vurgulanması gereken en önemli husus; savaşın en kritik noktasının bir vadi olduğudur. Ama unutulmaması gereken nokta, savaşın bir vadiden ibaret olmadığı ve daha geniş bir alanda gerçekleştiğidir.

Miryokefalon Savaş Alanı

Mürir SAYHAN

Coğrafya Öğt. Yerel Tarih Araştırmacısı

“Uç Bölgesinde Kazanılan Zafer: Miryokefalon”

Türk tarihinin önemli savaşlarından biri olan Miryokefalon zaferinin 846.yıl dönümünü kutluyoruz. Bu yıl dönümü nedeniyle pek çok farklı ilden farklı kişiler çıkıp, bu savaşın kendi topraklarında olduğunu iddia etmeye devam edecektir. Oysa bu savaşın nerede olduğuna dair günümüze ulaşan çok değerli kaynaklar vardır. Aşağıda ayrıntılı bir biçimde değerlendireceğimiz bu kaynaklardaki bilgilere göre, savaş Bizans İmparatorluğu ve Selçuklu Sultanlığı arasında kalan uç bölgesinde yapılmıştır.

Neden Uç Bölgesinde Kazanılan Zafer?

Miryokefalon Savaşının uç bölgesindeki topraklarda yapıldığını, bu zaferin sınırda kazanıldığını belirten önemli kaynak ve bilgilere gelince:

1- Savaşın taraflarından biri olan Bizans İmparatoru Manuel Komnenos, savaş sonrası İngiltere Kralı II. Henry'e, Kasım 1176 da bir mektup yazar. Manuel mektubunda, *"Türklerin sınırına girdiğimiz gibi Türk birlikleri ordumuza saldırmaya başladı"* der. Manuel'in bu ifadesi savaşın açıkça Bizans topraklarından Türk topraklarına hemen girildiği sırada başladığını belirtmektedir.

2-Bizans saray tarihçisi Kinnamos *"Tarih"* adlı eserinde *"İmparator Loadikeia ve Menderes Nehri çevresindeki bölgelere yolculuk yaptı. Niyeti ordusunu Konya kuşatması için kullanmaktı"* der. İlginçtir, metin burada kesilir, kitap biter. Merhum Kemal Turfan Kinnamos'un bu son cümlelerini *"Manuel'in tarihsel rolü Menderesin kaynaklarında son buldu."* şeklinde özetler. Kinnamos, Bizans Ordusunu Menderesin kaynaklarında bıraktığına göre, Manuel Konya'dan çok önce sınır topraklarında savaşı kaybetmiş olmalıdır.

3-Ebü'l-Ferec ve Süryani Mihail eserlerindeki anlatımlarında, *"İmparator büyük bir ordu toplayarak Türk hududuna yürüdü, Türkmenler ise Bettomanın derin geçitlerine dalarak Bizans karargâhına inmişlerdi"* ifadelerini görüyoruz. Değerli hocam, Muharrem Kesik'in sunumundan ve önceki çalışmalarından Bettoman'ın *"Sınır Bölgesi"* anlamında olduğunu öğreniyoruz. Bu önemli tespit de savaşın sınır topraklarında olduğunu göstermektedir.

4-Savaşın Selçuklu–Bizans sınırındaki topraklarda yapıldığını gösteren bir başka kaynak da İbn Taavizi'nin yazdığı şiiirdir. Zafer sonrası şairler II. Kılıçarslan'ı öven şiiirler yazar. Arap şair İbn Taavizi de bu şairlerden biridir. İbn Taavizi II. Kılıçarslan ve kazandığı zaferle ilgili yazdığı şiiirde şunları dile getirmiştir: *"İslam ülkelerinden beklediğimiz uğurlu zafer haberi geldi. Uçta (sınırdaki) meydana gelen bu haberleri Müslümanlar müzik sesi gibi dinlemektedir"*. Görüldüğü gibi bu

Miryokefalon Savaş Alanı

sözlerde zaferin uç bölgesi topraklarında kazanıldığını açıkça belirtmektedir.

Şimdi gelelim uç bölgesi topraklarına... Bu uç bölgesi toprakları nereler olmalı?

Uç Bölgesi Toprakları

Bu konuda önce bilinen coğrafi işaretleri tespit edecek olursak:

Khonai; Denizli'nin bugünkü Honaz ilçesidir. Dönemin önemli Bizans şehirlerinden biri olup, Niketas'dan burada büyük ve şahane güzellikte bir kilisenin olduğunu öğreniyoruz.

Khoma; Denizli'nin Çivril ilçesine bağlı, bugünkü Gümüşsu Mahallesi'dir. Gerçek adı Homa olan bu yerleşmenin adı 3 Nisan 1963'de Gümüşsu olarak değiştirilmiştir. Savaş öncesi Manuel'in yeniden inşaa ettirdiği Sublaion Kalesi bu önemli Bizans yerleşmesinde, Khoma'da bulunuyordu.

Sublaion Kalesi; Bugünkü Gümüşsu (Homa) Mahallesi'nin yaslandığı yamacın üzerindeki platoda yer alan kaledir. Savaş öncesi yeniden inşaa edilen bu kale, mağlubiyet sonrası yapılan anlaşma gereği Manuel'in geri dönerken yıktırdığı kaledir. Bizans'ın buradan ileride bir başka güçlendirilmiş savunma bölgesi yoktur.

Miryokefalon Kalesi; Niketas'ın anlatımına göre Manuel'in Khoma'dan sonra geldiği eski ve sözü edilen dönemde terk edilmiş olan kaledir. Bu kalenin Khoma'dan sonra bir konak ötedeki eski Eumeneia Kalesi olduğunu alanında uzman olan Tuncer Baykara, Kemal Turfan, Bilge Umar, Muharrem Kesik gibi değerli hocalarımızdan öğreniyoruz.

Tzivrelitzeman, Cybrilcimani ve Tzibritze; Bizans Ordusu'nun Miryokefalon Kalesi'nden sonra girdiği boğazın adını Manuel "Cybrilcimani", Niketas ise "Tzibritze" olarak adlandırmaktadır. Cybrilcimani Türkçe "Çivril-Çimeni", Tzibritze ise Çivrici olarak okunmaktadır. Kinnamos'da "Tzibrelitzemani" olarak geçen geçidin adı da "Çivril-Çimeni" okunuşundadır.

Dönemin Bizans kaynakları olan Kinnamos ve Niketas'ın "Tarih" adlı eserleri ile Manuel'in mektubunda savaş yeri olarak buradan öteye geçen bir başka coğrafi işaret ya da yer adı yoktur. Bu durumda eğer bir savaş yeri arayacaksak bu bölgede, bu coğrafyada aramalıyız. Çünkü savaş burada kaybedilmiş, anlatım burada bitmiştir. Ordu burada yok olmuştur. Onun için ordunun izi burada aranmalıdır. Bu aranacak yerler de Menderes'in kaynakları, Homa, Miryokefalon ve Çivrici çevresidir. Uç bölgesi olan Çivril topraklarıdır. Buradan ötesi yoktur. Çünkü yazılı kaynaklarda buradan ötesini işaret eden bir iz, bir ipucu yoktur.

Dönemin sınır kavramına baktığımızda bunu bugünkü devletlerarası kesin hatları belli olan, gerekli fiziki önlemlerin alındığı bir hat, bir çizgi gibi değerlendirmemek gerekir. Dönemin sınırlarını oluşturan en önemli hareket noktaları inşaa edilen kalelerdir. Kaleler egemenlik alanı kabul edilen bölgenin en uç noktasına yapılmakta olup, komşu devletten, beylikten vb. gelecek olan saldırıları önlemek gibi bir işlevi bulunuyordu. Gücün nereye kadar yetiyor, sözün nereye kadar geçiyorsa sınır oradan başlıyordu. Durum bu olunca özellikle Türkmenler rahatlıkla Bizans topraklarına girip, saldırılarda bulunup tekrar geri çekilebiliyordu. Bu nedenle hareketli olan Bizans sınırı bir hattan ziyade geniş olmayan, uç bölgesi topraklarından oluşuyordu.

Konu ile ilgili doktora tezi hazırlayan Abdulhaluk ÇAY hocamız; *"1173 de Sandıklı Türkmenler tarafından ele geçirilmişti"* der. Buna göre Akdağ'ın doğusunda ki Sandıklı topraklarında Selçuklu Türkmenleri bulunurken, batı yamaçlarında yer alan Khoma-Sublaion Kalesi'nde ise Bizans askerleri yer alıyordu. Bu durumda Akdağ Selçuklu ile Bizans arasında doğal bir sınır teşkil ediyordu. Öte yandan Kemal Turfan hocamdan, *"Bizans Ordusu'nun Khonai'ye geldiğinde Türkmen süvarilerinin bir gece baskını ile Bizans'ın ağır savaş malzemelerinin bir bölümünü yaktığını, hatta Mikail Kilisesi'nin değerli taşlarla süslü haçı ele geçirerek götürdüklerini"* öğreniyoruz.

Miryokefalon Savaş Alanı

Khonai (Honaz), Khoma(Homa) arası yaklaşık 100 km dir. Bu durumda Türkmen süvarileri Homa-Sublaion Kalesi'ni aşip Bizans topraklarına 100 km kadar sokulabiliyordu. Buna göre burada esnek, zaman zaman el değiştiren baskınlarla girilip-çıkılabilen bir uç bölgesi söz konusudur.

Görüldüğü gibi savaş yeri ile ilgili bütün bu işaretler bugünkü Çivril ilçesi topraklarını göstermektedir. Ülkemizde Denizli-Çivril ilçesinin dışında Çivril adını taşıyan 7 yerleşme merkezi daha vardır. Bunlar; Nevşehir, Samsun(2 tane), Tokat, Bolu, Malatya, Konya sınırları içinde kalan Çivril köyleridir. Bunların içinde Khoma (Homa-Gümüşsu)'ya en yakın olan Konya'nın Beyşehir ilçesine bağlı Çivril Köyü olup, Khoma'ya uzaklığı kuş uçuşu 190 km dir. Buradan da anlaşılacağı üzere Denizli-Çivril haricindeki bütün Çivril yerleşmeleri savaşın geçtiği coğrafyanın oldukça dışındadır.

Kinnamos'un sözünü ettiği Menderes Nehri'nin kaynakları bu topraklardan doğmaktadır. Dinar Karakuyu'dan başlayan Büyük Menderes Nehri'nin kaynaklarını Gökgöl, Homa-Akçay, Işıklı-Akgöz pınarları, Cumalar-Bakırılıçay ve Küfi Çayı gibi Çivril'den çıkan pek çok kaynak oluşturmaktadır. Buna göre de savaş yerini çivril dışında aramak büyük bir hata olacaktır.

Miryokefalon Savaşı'nın yapıldığı Çivrici (Tzibritze) geçitinin Niketas'da sayılan tüm özelliklerinin Çivril Küfi Boğazı'nda bulunduğunu görmekteyiz. Boğaz sağa-sola kıvrımlar (menderesler) yaparak uzanmakta, yamaç yüksekliği 50-100 metre, taban genişliği ise 25-40 metre arasında değişmektedir. Boğazın yamaçlarında Niketas'ın 7 yarık olarak tanımladığı tali vadilerinden 3 tanesi boğazın batı, 4 tanesi ise doğu yamacında bulunmaktadır. Boğazın tabanı %0,3(binde üç) gibi son derece düşük bir eğime sahip olup, tabanda araçların ve yüklü hayvanların geçmesini engelleyecek her hangi bir kırılma yoktur. Aynı zamanda boğaz Khoma'ya yakın olup, yıkık Miryokefalon Kalesi'nin önünden geçilerek girilecek konumda bulunmaktadır.

Sonuç

Miryokefalon Savaşı batıda Bizans İmparatorluğu ve Selçuklu Sultanlığı arasında uç bölgesinde yapılmıştır. Yer yer Khonai(Honaz), Khoma(Homa), Miryokefalon Kalesi(Eski Eumeneia Kalesi) ve Tzibritze(ivrici) Geitin'de hareket halinde bulunan Selçuklu Askerleri ve Türkmenler, zaferi bu topraklarda kazanmıştır. Bölgenin coğrafyasını çok iyi tanıyan II. Kılıçarslan Bizans Ordusu'nun ivrici(Küfi Boğazi) geçidine girmesine fırsat tanımıştır. Aslında II. Kılıçarslan açısından bu bir pusu savaşı taktiğidir. Bulunduğu coğrafyanın avantajlarını çok iyi değerlendiren II. Kılıçarslan bu savaşı galibi olmuştur.

Bundan sonra yapılması gerekenler; Sözü edilen yazılı kaynaklarda belirtilen bu bilgileri destekleyecek olan arkeolojik verilerin ortaya konmasıdır. Bunun için yüzey araştırmaları ve jeo-radar taraması yapıp muhtemel yerlerde toplu gömü alanları, savaş malzemesi kalıntılarına ulaşılmalıdır. Savaş yeri ve çevresinde yer alan mezar taşları incelenmeli, varsa kitabelerinin özümlemesi yapılmalıdır.

Böylelikle bizlere vatan kazandıran bir zafere ev sahipliği yapmanın onurunu taşıyan ivril, bu kimliği ile de tanınma fırsatı bulacaktır.

Miryokefalon Savaş Alanı

Prof. Dr. Tülay METİN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Miryokefalon Savaşı, 17 Eylül 1176 tarihinde Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan ile Bizans İmparatoru Manuel arasında yapılmıştır. Selçuklular ile Bizans arasında vuku bulan savaşlardan önem bakımından Malazgirt'ten sonra ikinci sırada yer alır. Miryokefalon Savaşı'nda Bizans'ın mağlup edilmesi ile elde edilen zafer neticesinde Anadolu'nun kalıcı olarak Türk vatanı olduğu kesinleşmiştir. Bu galibiyet Türk tarihinde önemli bir dönüm noktası teşkil eder. Miryokefalon Savaşı, Bizans'ın Anadolu'yu Türklerden geri alması için bütün ümitlerini kıran son teşebbüsü ve mücadelesi olmuştur. Bu zaferden sonra Türk akınları devam etmiş, Bizans savunmaya çekilmiştir. Türk tarihinde böyle önemli bir yere sahip olan savaşın yeri hakkında kaynaklardaki yetersiz bilgilerden dolayı Miryokefalon Savaşı ile ilgili çalışma yapan araştırmacılar farklı yerler üzerinde durmuşlardır. Bu zamana kadar savaşın yeri hakkında bazı

müşterek bilgiler öne sürülmüş olmasına karşın farklı yerlerin de üzerinde durulduğu görülmektedir. Türk ve Bizans tarihinde önemli bir tesir bırakan Miryokefalon Zaferinin yeri ile ilgili kaynak ve araştırmalardan yola çıkılarak bazı tespitlerde bulunulmuştur. Savaşın cereyan ettiği yer hususunda Çivril-Kufi Çayı Vadisi, Düzbel Geçidi, Kumdanlı (Hoyran), Sultan dağlarının batısındaki Kırkbaş Köyü, Afyonkarahisar'ın Çay ilçesinde bulunan Karamıkbeli, Gelendost Ovası, Afyonkarahisar-Kızılören, Konya-Beyşehir arasındaki Bağirsak Boğazı, Uluborlu-Pupa boğazı ileri sürülen iddialar arasındadır.

Miryokefalon Savaşının yeri ile ilgili dönemin muasır kaynakları ve yapılan çalışmalar neticesinde ileri sürülen nazariyeler dikkate alınarak bazı tespitlerde bulunmak gerekir. Öncelikle Miryokefalon Savaşı hakkında en detaylı malumatın yer aldığı kaynak, Niketas Khoniates tarafından kaleme alınan *Historia* adlı eserdir. Khoniates'in eserinde Miryokefalon Savaşı hakkında verilen bilgi özetle şu şekildedir: "İmparator (Manuel), başkentten hareketle Phrygia ve Laodikeia (Denizli) içinden geçip Khonai'a (Honaz) geldi.... Khonia'den imparator Lampis (Çardak civarında) üzerinden Kelainai'a (Dinar) yürüdü. Marsyas suyunun (Dinar Suçikan parkındaki kaynağın adı) karıştığı Menderes'in kaynakları buradadır... Bundan sonra imparator Khoma ve Myriokefalon'a geldi. Burası eski ve terk edilmiş bir kaledir veya orada olup bitenlerden bu adı almıştır. Sultan, Bizans ordusunun Myriokephalon'dan hareket ettikten sonra geçmesi gereken ve "Tribritze geçidi" adını taşıyan yolun darlaştığı yeri işgal etti". Eserine, vadinin gittikçe dikleştiği ve sarplaştığı bilgisiyle devam eden Khoniates, Bizans ordusunun bu vadide sıkıştırıldığını, bunun üzerine Bizans öncü birliklerinin dağların engebeli uzantısında bulunan Türklere saldırıp, onları ürküttüğünü ve geçidin sarp duvarlarına doğru sürdüğünü belirtir. Süryani Mihail de Khoniates gibi Bizans ordusunun dar bir geçitte sıkıştırıldığını, ilaveten; okları ile dağın tepesinde bulunan Türklerin, Rumlar üzerine kayalar yuvarladıklarını kaydetmiştir. Khoniates, Bizans ordusunun öncü birliklerinin dar geçidi

Miryokefalon Savaş Alanı

geçtiklerini ve akabinde Manuel'in de geçitten çıkarak arazide ilerleyerek suları coşkun bir çayı geçtiğini belirtir. Manuel, öncü kuvvetler ile buluşmuştur. Savaş burada meydana gelmiştir. Yine savaş hakkında bilgi veren S. Mihail, Bizans İmparatoru Manuel'in Türk ülkesinin beş günlük yol kadar içlerine girdiğini, buralarda sayısız miktarda Türk olduğunu, daha sonra Rumların Konya'ya bir günlük yol kadar, sultanın bulunduğu mahalle de üç saatlik yol kadar yaklaştığını ifade etmiştir. Bu sırada sultanın başkent Konya'da bulunduğunu dikkate alan araştırmacılar, S. Mihail'in vermiş olduğu bu bilgiye dayanarak savaşın Konya yakınlarında meydana geldiğini iddia etmektedirler. Ancak S. Mihail, sultanın Konya'da olduğunu söylemez. Sultanın yüksek bir dağa çıktığını ve mütemadiyen yer değiştirdiğini, askerlerine Manuel'in ordusunu kuşatmalarını, köyleri ve insanlarla hayvanlar için yiyecek teşkil eden her şeyi yakmalarını, suları insan veya hayvan cesetleri ile kirletmelerini, kalelerde bulunan askere de savunmada bulunmalarını ve zayıf düşerlerse buraları yakarak uzaklaşmalarını emretmiştir. Anlaşıldığı gibi Sultan II. Kılıç Arslan, Bizans ordusunu Konya'da beklememiştir.

Niketas, savaş güzergâhından bahsederken Uluborlu gibi önemli bir yerden söz etmez. Bu nedenle savaşın Uluborlu'nun batısında veya kuzeyinde cereyan etmiş olduğu düşünülmektedir. Savaşın Konya yakınında meydana gelmiş olması zayıf bir ihtimaldir. İmparator Manuel, İngiltere kralı II. Henry'e gönderdiği mektupta "Türklerin ülkesine girer girmez savaş naraları duyuldu. Türk askerleri bizim ordularımıza karşı her yönden saldırıya geçtiler" demektedir. Bu bilgi ile savaşın Konya civarında değil, Bizans-Selçuklu sınırında (Denizli'nin doğusunda) meydana geldiği teyid edilmektedir. Miryokefalon Savaşı meydana geldiğinde, tam hat belirlenemese de Bizans ile Türk sınırı Denizli'nin doğusundan Eğirdir gölünün batısından geçmekte idi. Miryokefalon savaşından önce Türklerin Kufi Çayının olduğu bölgeye kadar ilerledikleri düşünülmektedir.

Batılı araştırmacılar Bizans topraklarını geniş göstermek amacıyla savaşı doğuya (Kumdanlı ve doğusu) doğru çekmiş olabilirler. Savaşın dar bir vadide ve daha sonra ovada meydana geldiği Niketas'ın eserinde kaydedilmiştir. Bu da savaşın geniş bir mekânda vuku bulunduğunu gösterir. Prof. Dr. Kudret Ayiter, savaşın Denizli-Çivril yakınlarındaki Kufi Çayı vadisinde aranması gerektiğini savunmuş ve bu görüşten hareketle Prof. Dr. Bilge Umar savaşın Kufi Çayı Vadisi'nde yapıldığı kanaatine varmıştır. Aynı şekilde Arkeolog Kemal Turfan da savaşın yerini Yukarı Kufi Boğazı olarak ifade etmiştir. Son zamanlarda savaşın Kufi Çayı Vadisinde olduğu görüşünü savunan araştırmacıların sayısı artmıştır.

Tüm bu nazariyeler ve kaynaklar ışığında savaşın yerini Kufi Çayı Vadisinde aramak doğru olur kanaatindeyim. Kufi Çayı Vadisi, Çivril ile Sandıklı arasında ulaşım bakımından en elverişli topografik geçiş sahasını meydana getirmektedir. Miryokefalon Savaşının kuvvetle muhtemel olarak bu boğazda cereyan ettiğini söylemek mümkündür.

Miryokefalon Savaşının yerine dair tespit çalışmalarının nihai sonuca ulaşabilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu, Denizli Valiliği, Denizli Büyükşehir Belediyesi, Çivril Belediyesi, Pamukkale Üniversitesi'nin desteğiyle tarihçi, coğrafyacı ve arkeologlardan oluşan araştırmacılarla yapılacak yüzey ve kazı araştırmaları neticesinde savaşın yeri ile ilgili somut verilerle izahın mümkün olacağı düşünölmektedir.

Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ
Ege Üniversitesi

Anadolu'nun Türkler tarafından fethi, XI. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen Türkmen akınları ile başlayan ve yaklaşık dört asır boyunca devam eden bir süreçtir. Hiç şüphesiz bu süreç, Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeki şehirleri-arazileri bir daha kaybetmemek üzere bir biri ardına ele geçiren Türkler ve Bizans İmparatorluğu'nun onların karşısında çaresizce geri çekilişi şeklinde özetlenemez. Aksine her iki tarafın siyasî, askerî ve ekonomik durumlarındaki iniş çıkışların yanı sıra Haçlı Seferleri ve Moğol istilası gibi dışarıdan müdahalelerin etkili olduğu, karşılıklı olarak kazanım ve kayıpların yaşandığı bir devredir. Doğal olarak Selçuklu-Bizans ilişkileri zaman zaman kurulan ittifaklar ve yapılan antlaşmalarla yumuşamışsa da çoğunlukla mücadele şeklinde geçmiştir. Bu mücadeleler, Bizans

açısından, Selçukluları Anadolu'dan tamamen ve kalıcı olarak çıkartmak düşüncesi ile yapılırken, Selçuklular açısından yurt edindikleri Anadolu'da hâkimiyetlerini sağlamlaştırma amacını taşıyordu.

Bizans İmparatorluğu Selçuklulardan önce Sasanî, Emevî ve Abbasî orduları karşısında mağlup olmuşsa da sonunda Anadolu'daki kayıplarını telafi edebilmişti. Selçukluların Bizans'ın önceki düşmanlarından farkı, fetihlerini bölgeye yerleşen Türk nüfus ile kalıcı hale getirmesiydi. Bu uzun soluklu mücadelede doğal olarak pek çok önemli tarih ve kırılma noktası vardır. Bunların ilki Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes'in 1071 yılında Selçuklu Sultanı Alp Arslan karşısında Malazgirt Savaşı'nda uğradığı ağır yenilgidir. Esir edilen Bizans İmparatoru'nun Selçuklu Sultanı ile yaptığı antlaşmanın Bizans İmparatorluğu'ndaki taht değişikliği ile geçersiz kalmasının ardından Alp Arslan'ın emri ile fetihlere başlayan Selçuklu hanedan mensupları ve komutanları kısa süre içerisinde Anadolu'nun büyük bir kısmını kontrolleri altına almışlardır. Üstelik bizzat dönemin Bizans yazarlarının ifade ettiği üzere daha önce düzenledikleri seferlerin ardından doğudaki karargâhlarına dönen Türkler bu galibiyetin ardından aileleri ile birlikte Anadolu'da kalıcı olarak yerleşmeye başlamışlardı. Malazgirt Zaferi'nin ardından Selçukluların elde ettiği üstünlük I. Haçlı Seferi'ne kadar devam etmiştir. I. Haçlı Seferi'nin sebep olduğu elverişli koşullar ve Komnenos Hanedanı döneminde sağlanan istikrar Anadolu'daki güç dengesini Bizans İmparatorluğu'nun lehine çevirmiştir. Mevsimlik seferlerle Türk tehlikesine nihai olarak son verilemeyeceğine inanan I. Manuel Komnenos bu soruna kesin bir çözüm bulmak için yüzyıl önce IV. Romanos Diogenes'in yaptığı gibi Türkleri Anadolu'dan tamamen çıkartmak düşüncesiyle bir sefer düzenlemeye karar verdi. Ancak büyük bir zafer kazanmak için çıkılan sefer Bizans açısından felaketle son buldu. İmparator tarafından ihtiyatsızca sokulan dar bir geçitte Selçuklu kuvvetleri tarafından pusuya düşürülen Bizans ordusu neredeyse tamamen imha edildi. Sonuçları itibarıyla imparatorluğun

Miryokefalon Savaş Alanı

ve Anadolu'nun kaderini tayin eden 1176 yılındaki bu yenilgi Bizans İmparatorluğu'nun bir daha asla elde edemeyeceği dünya çapında bir güç olma özelliğini yitirdiği tarihi simgelemektedir.

17 Eylül 1176 yılında vukubulan Miryokefalon Savaşı ile ilgili olarak bugüne kadar yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından pek çok çalışma kaleme alındı. Bu çalışmalarda çoğunlukla savaşın gerçekleştiği mekânın tespit edilmesi, çarpışmaların nasıl cereyan ettiği ve kazanılan zaferin Anadolu'daki Türk varlığının geleceği açısından arz ettiği önem üzerinde duruldu. Ancak Bizans ordusunun pusuya düşürülerek imha edildiği mekânın tam olarak neresi olduğu ile ilgili belirsizlik hala devam etmektedir. Bu belirsizliğin en önemli sebebi sefer ile ilgili bilgi veren kaynakların yetersizliğinin yanı sıra bilgilerin yüzeyselliği ve en önemlisi savaşın gerçekleştiği nokta ile ilgili verilen farklı mekanların olmasıdır. Hiç şüphesiz muharebeyle ilgili en önemli kaynaklar Bizans yazarları tarafından kaleme alınan kronikler ve bizzat İmparator I. Manuel Komnenos'un İngiltere Kralı II. Henri'ye yazdığı mektuptur. Ancak elimizdeki kaynaklar bunlarla sınırlı değildir. III. Haçlı Seferi'ne katılmış bir keşiş olan Ansbertus'un *Historia de Expeditione Friderici Imperatoris* adlı eseri, Süryani Mikhail'in *Kroniği* ve Ermeni Simbat'ın *Vekayinamesi* gibi çağdaş ya da yakın zamanlı eserler de konu hakkında bilgi vermektedir. Bununla birlikte kaynakların tamamının mutabık kaldığı bir mevki bulunmamaktadır. Ansbertus, muharebe alanını Uluborlu'dan üç gün ötede olarak verirken; Simbat ve Mikhail Bizans ordusunun Konya'dan bir günlük mesafede savaşa tutuştuğunu ileri sürmektedir. Sefer hakkında en ayrıntılı bilgiyi veren Niketas Khoniates 1176 yazında İstanbul'dan ayrılan imparatorun Frigya ve Laodikia'yı geçip Khonai (Honaz)'ye geldiğini ardından Lampe (Dazkırı)'den Menderes'in kaynaklarının olduğu Kelainai (Dinar) şehrine ulaştığını, Homa (Gümüşsu)'dan geçtikten sonra terk edilmiş Miryokefalon Kalesi'nde bir süre durduktan sonra Civrici geçidine girdiğini yazmaktadır. İmparator Manuel ise mektubunda savaşın geçtiği yerin Türkler arasında Cybrilcymani olarak anıldığını ifade etmektedir. Aynı

şekilde Kinnomos'un kroniğinde de Cybrilcymani ismi geçmekle birlikte Bizans yazarının bahsettiği ve imparator I. Manuel'in 1146 yılındaki Konya seferi sırasında geldiği bu mahal Konya yakınlarındadır. Doğal olarak kaynaklardaki bu farklı bilgiler ışığında yapılan modern çalışmalarda savaşın gerçekleştiği mekânın neresi olduğu ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Bizans ordusunun Miryokefalon Kalesi'nden ayrıldıktan sonra girdiği ve Selçuklu ordusu tarafından pusuya düşürüldüğü Civrici geçidinin fiziki ve coğrafi özelliklerine dair Niketas Khoniates'in ayrıntılı anlatısı her ne kadar bazı araştırmacıların savaşın geçtiği nokta olarak ileri sürdükleri mekanları ihtimal dışına itse de bu iddialar ısrarla sürdürülmektedir. Niketas'ın tasvirine uyan bazı mekanların ise ana güzergahın çok dışında yer alması ise diğer bir çelişkidir. Miryokefalon Savaşı'nın nerede gerçekleştiğine dair son yıllarda yapılan çalışmalar içerisinde en dikkat çekici ve tutarlı olanı Prof. Dr. Levent Kayapınar, Dr. Öğr. Üyesi Beycan Hocoğlu, Dr. Öğr. Üyesi Serdar Vardar ve Araş. Gör. Mahmut Halef Cevrioğlu'nun "*Miryokefalon Muharebesi'nin Mahalli Üzerine Mülahazalar: Bizans Kaynakları*" başlıklı çalışmasıdır. Niketas Khoniates'in eserinde belirtilen güzergahtaki son nokta olarak Homa ve çevresinde yoğunlaşan araştırmacılar bölgenin coğrafi özelliklerini haritalar üzerinden ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Çalışmada ayrıca Niketas'ın eserinde Civrici geçidi olarak geçen yer isminin yazılışının Bizanslı kâtip tarafından Türkçe bir kelimenin yazımındaki karışıklıktan kaynaklı olacağı ve bu ismin Çivril ile ilişkilendirilmesinin mantıksız olmayacağı dile getirilmektedir. Yine Manuel'in mektubunda savaşın vuku bulduğu yer olarak zikrettiği ve Latinceye Cybrilcymani olarak geçen toponimin Türkçe "Çivril-Çimeni" olarak okunması gerektiği söylenmekte ve savaşın Denizli-Çivril yakınında yer alan Küfi Çayı Vadisi'nde yapılmış olacağı kanaatine varılmaktadır. Bu çalışmada ileri sürülen kanıtlar ikna edici gibi görünse de tartışmaları sonlandıracak mahiyette değildir. Anlaşıldığı kadarıyla yeni bir kaynak ya da savaşın geçtiği yer olduğu iddia edilen

Miryokefalon Savaş Alanı

mekânlarda delil olacak maddi buluntular ortaya çıkmadan bu konuda kesin olarak bir fikir birliğine varılamayacaktır.

Myriocephalon Savaşı, 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Bizans İmparatorluğu'nun Selçuklular karşısında uğradığı ikinci büyük yenilgidir ve Anadolu'daki güç dengesini bir daha değişmemek üzere Türklerin lehine çevirmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun Selçuklular üzerine düzenlediği büyük çaplı bu son seferdeki başarısızlık, yüzyıl önceki Malazgirt yenilgisi ile karşılaştırıldığında imparatorluk açısından siyasî, askerî, ekonomik ve psikolojik açıdan daha ağır ve telafi edilemez sonuçlar doğurmuştur.

SONUÇ RAPORU

Miryokefalon Savaş Alanı Tespit Çalıştayı Raporu

16 Eylül 2022 Cuma günü Çivril Belediyesi, Devlet Demiryolları Konferans Salonunda “Myriocephalon Savaş Alanı Tespiti” Konulu Çalıştay gerçekleştirildi. Sabah ve öğleden sonra olmak üzere iki oturum halinde gerçekleşen toplantıya alanında uzman Bilim İnsanları ve Yerel Tarih Araştırmacıları katıldı.

Katılımcılar şu kişilerden oluşmuştur:

- 1-Prof. Dr. Muharrem KESİK, İstanbul Üniversitesi.
- 2-Prof Dr. Tülay METİN, Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- 3-Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ, Ege Üniversitesi.
- 4-Prof. Dr. Altay Tayfun ÖZCAN, Dumlupınar Üniversitesi.
- 5-Prof. Dr. Yusuf KILIÇ, Pamukkale Üniversitesi.
- 6-Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT, Pamukkale Üniversite.
- 7-Prof. Dr. Hasan KARA, Pamukkale Üniversitesi.
- 8-Doç. Dr. İbrahim BALIK, Pamukkale Üniversitesi.
- 9-Araştırmacı Yazar Mustafa YILMAZ
- 10-Coğrafya Öğretmeni Münir SAYHAN
- 11-Araştırmacı Yazar Hasan GÜMÜŞ

Oturum Başkanlığını Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT'ın yaptığı I. Oturumda, her bir katılımcı Miryokefalon Savaşının, Çivril topraklarında gerçekleştiğine dair görüş ve kanıtlarını sundu.

Öğleyin verilen arada ise savaşın gerçekleştiği mekân olan Kufi Boğazı, Işıklı, Homa ve çevresine alan gezisi yapıldı.

Öğleden sonra yapılan II. Oturumda ise I. Oturumda yapılan sunumlar ve alan gezisindeki izlenimler katılımcılar tarafından teker

teker değerlendirildi. Bundan sonraki çalışmalara yön vermesi açısından öneriler sunuldu.

Savaşın yeri konusunda Prof. Dr. Yusuf AYN dışında kalan bütün konuşmacılar bu zaferin ivril topraklarında kazanıldığı konusunda mutabık kalmışlardır. Sayın AYN ise “Savaşın yeri konusunda kesin bir şey söyleyemeyeceğini belirtmiştir. Her ne kadar kaynakların önemli bir kısmı ivril bölgesini işaret etse de klasik kaynaklarda diğer görüşleri destekleyen bazı bilgilerin mevcut olduğunu belirtmiştir. Savaş alanının ivril Kufi Boğazı olarak ilan edilebilmesi için bir miktar daha araştırmaya ve somut verilere ihtiyaç olduğunu” belirtmiştir.

ÇALIŞTAY SONUNDA YAPILAN ÖNERİLER

Düzenlenen çalıştay sonunda sunulan bildiriler, yapılan tartışmalar, ortaya atılan görüşler ve bölgede gerçekleştirilen incelemelere bağlı olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar çalıştayımızın ortak kararı olarak kabul edilmiştir.

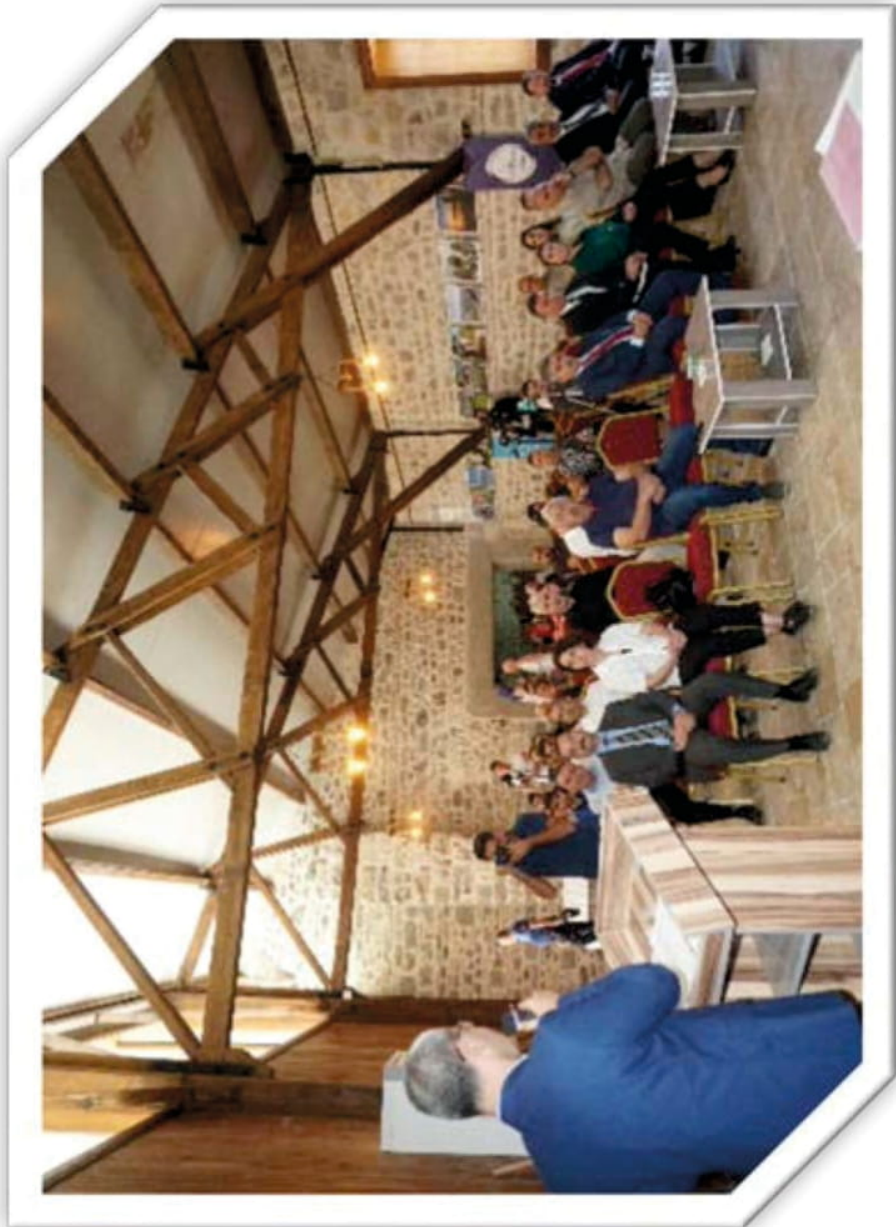
1. Soublaion Kalesinin yeri (Homa şelalesinin üzeri) Jeo-radar, yüzey araştırması gibi çalışmalarla tespit edilmelidir.
2. Manuel Komnenos'un ordusu ile Kufi Boğazına kadar gelirken izlediği güzergâh, kuyular, sarnıçlar vb. göz önüne alınarak tespit edilmelidir.
3. Antik yollar, Uluyol, Kral yolu, Göç yolu gibi yol adları ayrıntılı bir şekilde araştırılıp savaş güzergâhındaki bağlantıları ortaya konulmalıdır.
4. Düzbel yaylası üzerindeki yapı kalıntısı ayrıntılı bir şekilde incelenmeli ve tarihi etkinliği tespit edilmelidir.
5. Akkale ile ilgili ayrıntılı bir çalışma yapıp dönemi ortaya konulmalıdır.
6. Mira-Kuvalia terimi ayrıntılı çalışılıp, "Myriokephalon" ismi ile ilişkisi üzerinde durulmalıdır.
7. Bizans-Selçuklu sınır bölgesi ile ilgili çalışmalar yapılırken, Çivril ve çevresinin Türkmenler tarafından I. Haçlı Seferinden sonraki süreçte hiçbir zaman boşaltılmadığının gözden kaçırılmaması ve sınır tespitinin buna göre yapılması gerekmektedir.

8. Savaşla ilgili dönemin kaynaklarındaki bilgileri desteklemek için Osmanlı kaynakları taranıp Çivrilçimeni, Kufi gibi yer adları ile ilgili verilere ulaşılmaya çalışılmalıdır.
9. Denizli’de bir meydana Miryokefalon Zaferini betimleyen bir anıt yapılmalıdır.
10. Aynı şekilde hem Çivril’de hem de Denizli’de birkaç kuruma (okul, cami vb.) Miryokefalon veya II. Kılıç Arslan ismi verilmelidir.
11. Muhtemel savaş alanı içerisinde yer alan mezar taşları incelenmeli varsa kitabeleri okunmalıdır.
12. Yüzey araştırma ve jeo-radar taraması yapıp muhtemel yerlerde toplu gömü alanları, savaş malzemesi kalıntıları tespit edilmeye çalışılmalıdır.
13. Türk Tarih Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde bir Miryokefalon Savaş Araştırma Komisyonu oluşturulmalıdır. Bu Komisyonda: Tarihçi, Coğrafyacı, Arkeolog, Sanat Tarihçi, Yol Mühendisi, Jeolog, Dil Bilimci, Antropolog, Halk Bilimci ve Askeri Strateji Uzmanı gibi bilim insanları yer almalı, bu alanlarda elde edilecek bulgular ortaya konmalıdır.
14. Pamukkale Belediyesi tarafından yaptırılan Seyir Tepesinde yer alan Turan Yolu bünyesinde bulunan Miryokefalon Savaşı ile ilgili anıttaki metin yeniden düzenlenmelidir.
15. Savaş bölgesi tarihi sit alanı ilan edilip, yöredeki doğal dokuyu bozan taş ocakları taşkın bentleri gibi günümüz yapılarına izin verilmemelidir.
16. Savaş mahallinde yer alan köylerde geçen masal, efsane, korkutmaca, yemek adları, örgü motifleri ve benzerleri araştırılıp derlenmeli bu konudaki ipuçları değerlendirilmelidir.
17. Savaş mahalline ve yol güzergâhlarına yönlendirici ve bilgilendirici tabela ve panolar konulmalıdır.

Miryokefalon Savaş Alanı

18. Eumeneia kalesi için koruyucu tedbirler (insan ve doğa tahribatına karşı) alınmalıdır.
19. Savaşı sembolize eden hatıra, hediyelik eşya, madalyon, anahtarlık, seramik pano ve benzeri tasarımların yapılması ve bunlar vatandaşlarımızın kolay ulaşabileceği şekilde satışa sunulmalıdır.
20. Söylem birliğinin sağlanması için ilçede, ilde yer alan yazılı görsel basın, internet, sosyal medya ve benzeri yerlerde savaş ile ilgili ortak bilgilerin paylaşılması sağlanmalıdır.
21. Konu ile ilgili TRT Belgesel ve Okul Programlarında söylem birliğinin oluşturulması sağlanmalıdır.
22. Çivril sınırlarına girildiğinde TRT FM Bandında “Şu anda Miryokefalon zaferinin kazanıldığı topraklardasınız” gibi anonsların geçmesi sağlanmalı ya da cep telefonlarına böyle kaydın gönderilmesi ile farkındalık oluşturulmalıdır.
23. Çivril’de önümüzdeki süreçte uluslararası düzeyde bir panel veya sempozyum düzenlenmelidir.
24. Miryokefalon zaferinin yıl dönümü olan her 17 Eylül’de yurt çapında kutlamalar yapılması için Kamu Kurum ve Kuruluşları ile temasa geçilmelidir.
25. II. Kılıç Arslan’ın, Kufi Boğazı girişine anıt heykeli dikilmeli, bu alan kalıcı tören alanına dönüştürülüp her yıl dönümünde burada Devlet Törenlerinin yapılması sağlanmalıdır.

ÇALIŞTAY FOTOĞRAFLARI

MİRYOKEFALON SAVAŞ ALANI TESPİT ÇALIŞTAYI

Miryokefalon muhakkak ki Türk tarihinin en büyük zaferlerinden birisidir. En az Malazgirt Savaşı kadar Anadolu tarihinin seyrine etki eden bir savaştır. Bu büyük zaferin pek çok önemli sonuçları olmuştur. I. Haçlı Seferinin doğurduğu olumsuz ortamın neredeyse tamamen ortadan kalkması ve üstünlüğün tekrar Selçukluların eline geçmesi bu sonuçlardan birisidir. Danişmendlilerin de güç kaybetmesine bağlı olarak Selçukluların, Anadolu'nun en büyük siyasi otoritesi haline gelmesi bir başka önemli sonuçtur. Bu zaferle Bizans'ın, Selçuklular için bir tehdit olmaktan çıkması ve Selçukluların hızlı bir yükseliş süreci içerisine girmesi de çok önemli bir diğer sonuçtur. Nihayet, Anadolu'dan Türklerin atılamayacağına tam olarak anlaşılması ve bu toprakların ebedî Türk yurdu olarak teyit edilmesi ise bu zaferin nihaî sonucu olmuştur.